

heb ik gepakt en opgehangen en niemand heeft me er een medaille voor gegeven, ze hebben me zelfs nog twee keer meegenomen voor een verhoor. De rechtvaardigheid is ver te zoeken..." Hij was een dronkaard en ruziezoeker. Zijn eerste vrouw had hij doodgesard en een jaar voor hij stierf, huwde hij een lichtzinnig schepsel, dat in een bar werkte. De burens zeiden, dat de kleine jongen van Morris het slecht had bij zijn stiefmoeder. Niemand had trouwens om Morris getreurd, maar de moord op de jongen schokte alle blanke inwoners van Jackson. Velen zeiden: „Alleen negers zijn tot zo iets in staat. Dat zijn geen mensen. Wanneer men hen binnen de perken weet te houden, dan kunnen ze heel vlijtig en gehoorzaam zijn. Maar als men hen vrijlaat, dan veranderen zij dadelijk in wilde beesten. Een jongen van negen jaar te vermoorden! ... En dan zijn er nog krankzinnigen die de negers stemrecht willen geven ...

— Jij slaapt vannacht bij mij, — zei Hardy tegen Bench. — Niemand heeft je zien komen. En hier komen ze niet heen ...

Het begon al te dagen, toen honderden mensen zich naar het plein in het centrum van de negerwijk begaven. Er waren oudere mannen onder, zoals bijvoorbeeld Wright, de leider van de plaatselijke afdeling van het „Amerikaanse legioen", Hotchiss, de toneelcriticus van de „Mississippi Post", maar de jongelieden maakten het grootste deel uit. Gewoonlijk zaten zij om die tijd in de bar „Victoria" en onder het mom van vruchtensap dronken zij cocktails of ze suisdan in hun auto's naar de kroeg aan de grens van de „natte" nabuurstaat. De oudste zoon van de planter Richmond ging voorop. Hij stond bekend als een vechtersbaas. In het voorjaar had hij de kellner Peter een pak slaag gegeven en onlangs had de vrouw van dokter Hellitz hem waar iedereen bij was een oorvijs gegeven voor het feit, dat hij met zijn dronken kop haar zijden bloesje stukgescheurd had. Richmond schreeuwde: „We breken die smeerlappen hun benen, nietwaar?" Hij herhaalde: „Nietwaar?" De jongelieden brulden instemmend. Achteraan liepen de verslaggevers en fotografen van de drie kranten van de staat.

In de negerwijk was het donker: de mensen hadden uit angst het licht gedoofd. Richmond trapte door de duisternis op een kind. Een vertwijfelde kreet weerklonk. Richmond vloekte: „Gepeupel, eeuwig gooien ze iemand drek voor de voeten ..." De menigte bewoog zich naar het huis, waar de redactie van de negerkrant gevestigd was. Zij zochten overal, zij kropen zelfs onder de waranda, maar Ellen Granham was er niet. (Later werd verteld, dat het hoofd van de politie haar gewaarschuwd had). Ook Thomson, de medewerker van de krant, werd niet gevonden. Maar Bang, de eigenaar van de banketbakkerij, bleek thuis te zijn. Richmond stapte als eerste bij hem binnen. Hij liep op het buffet toe en met een handige slag wierp hij het vaatwerk op de grond. Anderen begonnen de meubels stuk te slaan. De dochter van Bang werd uit haar bed gesleurd en met koud water overgoten.

Wright werd ongerust: de jeugd vermaakte zich, als ze de vogel nu maar niet lieten vliegen. Hij riep Hotchiss. Zij boeiden Bang. Wright sleepte hem aan het touw achter zich aan. Allen gingen terug naar het huis, waar de krant gevestigd was. Zij vernielden de machines in de drukkerij en sloegen alles stuk. Jongelieden gingen de aangrenzende huizen binnen, sloegen in het donker op de mensen in en smeten het huisraad op straat. De vrouw van de liftjongen, Davidson, sloegen zij de tanden uit. Zij hilde luid. Richmond moest er om lachen, hij begon een liedje te zingen uit de film „Mijn bruidegom, het biggetje". Allen begonnen in koor mee te brullen. Glas rinkelde. Kinderen schreeuwden. Wright zei tegen Hotchiss:

— Het wordt tijd om aan het werk te gaan.

Iedereen begaf zich buiten de stad. Wright stapte in zijn auto en sleepte Bang aan het touw achter zich aan. Bij een kale vlakte hielden ze stil, sleepten de bussen uit de wagen en sloegen een paal in de grond. Bang werd aan de paal gebonden en met benzine overgoten. Hij kwam tot zichzelf en zei zacht:

— God is mijn getuige, dat ik de jongen niet aangeraakt heb...

Een ogenblik werd alles stil en Wright zette een psalm in. Bang was ogenblikkelijk in vlammen gehuld. Richmond nam voor het eerst aan zo iets deel. Hij genoot onwillekeurig van de aanblik en zei:

— Hij brandt prima...

51

Toen Low aan zijn ontbijt zat, hoorde hij wat er gebeurd was. Hij was verrukt over de theerozen, die van het hekwerk van de waranda naar beneden hingen. Plotseling bemerkte hij, dat de oude kok trilde op zijn benen.

— Wat heb je, Joe? — vroeg Low deelnemend.

De kok antwoordde zacht:

— Zij hebben mijn nichtje, de dochter van Fred, vermoord. Ze was vier jaar, maar ze hebben haar vermoord...

Hij vertelde de senator, wat er de vorige avond in Jackson gebeurd was. Low was uit zijn humeur. De negers hadden er natuurlijk zelf schuld aan — dan hadden ze maar niet god weet wat op de muren moeten schrijven of smerige blaadjes sturen. Maar waarom een meisje van vier jaar te vermoorden? En dat nog wel vlak voor de verkiezingen... Slecht, heel slecht!...

Toen Smeadle kwam, was Low van plan hem met verwijten te overladen, maar de majoor was hem voor:

— U kunt zich niet voorstellen, hoe vreselijk dat is! Ik weet, dat de blanken tot het uiterste gebracht zijn, maar geweld blijft geweld. Wij hebben wetten en een rechtbank. Wij moeten hen tot rede brengen, zonder onze toevlucht te nemen tot dergelijke excessen. Wij zijn geen roden...

Zijn verontwaardiging hield lang aan:

— Ik begrijp niet, waarom de politie niet tijdig ingegrepen heeft. Bang heeft het smerige blaadje geschreven, ze hadden hem moeten arresteren en aan het gerecht overleveren. Men mag niet eigenmachtig optreden. Het spijt me vooral van het meisje. Uw Joe is een trouwe bediende. Haar had men in ieder geval met rust moeten laten... Het is ongehoord! Mijn enige troost is, dat het een zekere uitwerking zal hebben. Men zegt terecht, dat in ieder ongeluk enig geluk verborgen zit. De zwarten zijn geducht geschrokken, zodat we die pamfletten wel niet meer te zien zullen krijgen — niemand wordt graag levend verbrand. Ja, en opschriften op muren zullen nu ook wel achterwege blijven: alle stokers en kruiers is de moed in de schoenen gezonken...

Low dacht na. In het algemeen had de „jongen” gelijk. Zeker, de politie had de jeugd tijdig tot rede moeten brengen. Maar voor de negers was het een lesje... Het speet hem voor Joe, de „jongen” had het goed gezegd: het was een trouwe bediende... Low riep de kok en gaf hem honderd dollar:

— Dat is voor je broer. Het doet me leed, dat het meisje omgekomen is. Nee, laat maar, hij heeft immers veel kinderen. En met jou, Joe, ben ik zeer tevreden... Je bent een echte trouwe bediende...

's Avonds kwam Mary eindelijk. De senator verloor zijn zelfbeheersing en hilde van vreugde. De hele tijd zei hij: „Mijn meisje.” Mary was lief en trachtte hem in alles terwille te zijn. Alleen de wijze, waarop zij gekleed was, beviel de senator niet. Het was waar, dat hij eraan gewend was, dat Mary er een buitenissige smaak op na hield, maar zo iets had hij nog niet gezien: Mary had een japon aan, die giftig-groen was en geheel bezaaid met oranjeachtige vissen en ogen met reusachtige blauwe wimpers.

— Waar heb je dat ding vandaan? — vroeg Low.

— Een kunstschilder heeft het gemaakt. Hij is Amerikaan en woont in het Zuiden van Frankrijk. Hij maakt verrukkelijke schilderijen, maar daar kan hij niet van leven — daarom ontwerpt hij stoffen. Bevalt het je?

— Ja, zie je, wij zijn er hier niet aan gewend... Het doet pijn aan mijn ogen. En die halsketting?...

— Dat is ook werk van hem. Een heel eenvoudige ketting, zie je, van het goedkoopste materiaal gemaakt — stro, kleine schelpjes, paardehaar, stukjes blik — maar daar is de handtekening van de kunstenaar: King — met een dergelijke handtekening is het vijfhonderd dollar waard.

Low wilde zijn dochter al vermanen: hoe kon men voor een halssnoer,

waarvoor zelfs een boerenkarhengst zijn neus zou optrekken, zoveel geld uitgeven? Maar hij besloot de eerste avond niet te bederven.

Twee dagen later was hij ervan overtuigd, dat Europa Mary volledig van haar verstand beroofd had. Toen zij uit de stad terugkwam, vond er een ernstig gesprek plaats. Zij zaten vreedzaam aan de dis. De senator at ham met caramelsaus en was blij, dat zijn dochter bij hem was. Ineens zei Mary:

— Ik was in de negerwijk. Dat is toch verschrikkelijk! De vrienden van uw Smeadle hebben daar een ware pogrom aangericht.

— Om precies te zijn, Smeadle heeft hier niets mee te maken. Hij was net zo verontwaardigd als jij. Daarbij moet je bedenken, dat de negers zelf schuld hebben. Bekijk dit maar eens...

Hij haalde het vlugschrift uit zijn werkkamer, dat hij in de safe bewaarde. Toen Mary het gelezen had, barstte zij in lachen uit:

— Nu, wat zou dat? Zulke dingen zegt in Europa iedereen... Je weet, dat ik me niet voor politiek interesseer, ik aard niet naar jou. Het laat me absoluut koud, wie bij de verkiezingen wint. Maar zij hebben het nichtje van onze Joe vermoord en de moordenaars zijn niet in arrest gesteld. Bij de kapper wordt verteld, dat Richmond junior als een pauw rondstapt en aan iedereen vertelt, dat hij het meisje vermoord heeft. Dat is geen politiek meer, dat is misdaad. Het ergerlijkste is, dat de jongen van Morris terecht is. Dat werd bij de kapper verteld. Hij was gewoon bij zijn stiefmoeder weggelopen en naar zijn tante gegaan, en die had niet geweten, dat er naar hem gezocht werd. Hij is eergisteren gevonden en men vertelde daar, dat geen enkele krant erover geschreven had. Je kunt zeggen, wat je wilt, maar dat heeft Smeadle op zijn geweten... Ook jou bedriegt hij...

De senator liep rood aan en schreeuwde:

— Mary!...

Hij stond op en ging naar zijn werkkamer. Mary schrok: zou hij niet goed geworden zijn? Toen zij hierheen reisde, had zij voortdurend gedacht: ik zal hem niet opwinden, hij is erg ziek, daar valt niet mee te spotten... Nu verweet ze zichzelf, dat ze zich niet had weten te beheersen. Schuchter betrad zij de werkkamer. Low stond bij de safe.

— Mary zeg nooit meer zulke dingen in tegenwoordigheid van negers. Ik zag, hoe Joe naar je stond te luisteren... Voel je alsjeblieft niet beledigd, maar je bent een meisje. Jij begrijpt niet, dat de roden hier aan het werk zijn, zij willen, dat de negers ons afslachten En jij bent hun daarbij behulpzaam...

Mary zwoer bij zichzelf, dat ze nooit meer een woord over negers zou zeggen. Zij besloot met niemand om te gaan en drie weken aan haar vader te wijden. In het huis heerste rust. Smeadle kwam zelden en als hij met de senator gesproken had, vertrok hij dadelijk. Vergeefs verzocht de senator hem een avond met Mary door te brengen. De majoor gaf

ten antwoord, dat hij voorbereidingen moest treffen voor zijn vertrek en dat hij overladen was met werk. In werkelijkheid was Smeadle bang, dat Mary over Clark zou beginnen. Men vertelde hem, dat zij zich bij de kapper had gedragen als een rode. Als zij niet de dochter van de senator was geweest, had de eigenaar de politie laten roepen. Smeadle besloot zijn vertrek te bespoedigen. In de stad was het rustig. De negers hadden duidelijk ingebonden, maar iedere ontmoeting met Mary maakte hem nerveuzer.

Low zei:

— Nee, nee, geen uitvluchten, als u van plan bent Woensdag te vertrekken, dan moet u morgen bij ons komen eten, anders laat ik u niet gaan...

Tijdens de maaltijd was Low vrolijk gestemd, hij at veel, lachte, maar Smeadle en Mary zaten op hete kolen. Tegen het einde van de maaltijd, toen Joe een geraffineerde soufflé opdiende, barstte het onweer los. Low hief zijn champagneglas op:

— Jullie zullen spoedig weer in Europa zijn, u gaat naar Berlijn en jij, Mary, naar Parijs. Ik drink op jullie beider gezondheid. Ik kan me voorstellen hoe moeilijk het in Europa voor de Amerikanen is — immers bij iedere stap stuit je op roden. Moge God jullie kracht schenken!

Smeadle bedankte hem en voegde er bescheiden aan toe:

— U hebt gelijk, het is in Europa zeer moeilijk voor ons. Bij iedere stap, die je doet, krijg je de wildste dingen te zien. Ik zou er nooit in toegestemd hebben naar Berlijn terug te keren, als mijn Duitse vrienden me er niet om gesmeekt hadden. Wij moeten de Europeanen helpen de weg te vinden uit het morele verval...

Misschien had Mary te veel op — er kwamen donkerrode vlekken op haar gezicht. Zij begon ineens heel hard te lachen. Nivelles wist bij ervaring, dat een dergelijk gelach niet veel goeds voorspelde, maar in tegenwoordigheid van haar vader had Mary zich gewoonlijk weten te beheersen. Low vroeg dan ook verbaasd:

— Wat valt er te lachen?

— Een kennisje van me kwam onlangs uit Duitsland terug. Ze vertelde me, dat je daar bij iedere stap, die je deed, opschriften zag: „Ami go home!” De majoor schijnt te denken, dat dit niet op hem slaat...

Low werd kwaad:

— Zeg geen domheden. Wat schrijft men niet al op schuttingen! Toen ik hier aankwam, zag ik ook op het station god weet wat staan... Ik ben ervan overtuigd, dat de Europeanen onze hulp op prijs stellen. — Hij wendde zich tot Smeadle: — Wat is uw mening?

— Zeker. Over de Duitsers wil ik nog niet eens spreken, maar ik heb twee weken in Parijs doorgebracht en overal ontmoette ik echte erkentelijkheid...

Mary begon weer te gichelen.

— Erkentelijkheid? Misschien bij de kellners in het restaurant. Of-
schoon u, naar ik meen, niet juist door vrijgevigheid uitblinkt. Ik heb nu
een jaar in Frankrijk doorgebracht en ik zou er een lief ding voor over
gehad hebben, als ik geen Amerikaanse was. Vroeger mocht men ons en
in Parijs voelde ik me beter thuis dan hier. Maar nu heeft men het niet
op ons. Soms zou men wel door de grond willen zinken van schaamte...

Low schreeuwde tegen haar:

— Jij hebt teveel naar de roden geluisterd! Met wie ga je om? Jou
kan ik er niet hard om vallen. In die dingen ben je een bakvis. Maar ik
zou wel eens willen weten, wat je man ervan denkt! Hij moet erop letten,
met wie je omgaat...

Smeadle zei verzoenend:

— Waarom neemt u dat zo zwaar op? Mary houdt ervan mij te
plagen en ik ben eraan gewend. Zij weet, dat ik er niet van houd, als
men de woorden van de roden in de mond neemt... Mary, staat u me
toe een glas op uw eeuwige jeugd te drinken?

Mary had het liefst haar wijn in Smeadle's gezicht gegooid en hem
grofheden toegevoegd, maar ze dacht aan haar vader en hield zich in.

Toen Low alleen was, dacht hij: Mary is toch bedorven. Men kan niet
ongestraft zo lang in Europa wonen. Zij oordeelt als een rode. Ik kan
me moeilijk voorstellen, dat het mijn dochter is...

Smeadle vertrok naar Europa. Mary berokkende haar vader geen
verdriet meer en Low vergat het mislukte diner. Hij bracht een prachtige
week door, ging veel wandelen, verplante kreunend bloemen en schertste
met Joe. De komende Zondag moesten zij vertrekken — Low had haast
om in Washington te komen, waar veel werk op hem lag te wachten,
en Mary wilde voor haar vertrek naar Parijs een paar dagen in New
York doorbrengen — ze wilde haar schilder ontmoeten.

Zij zaten 's avonds in het prieeltje en genoten van de rust. Low
filosofeerde:

— Toen ik een jongen was, had je al die nieuwigheden nog niet.
Niemand vloog of luisterde naar de radio. De reis van hier naar
Washington duurde een hele week. En daarbij waren de zeden eenvou-
diger. Men zegt, dat het geluk in de vooruitgang ligt. Ik geloof het niet.
Misschien waren de mensen tweehonderd jaar geleden gelukkiger en toen
waren er zelfs nog geen spoorwegen. Men kan per „Constellation" vliegen,
driehonderd mijl per uur en toch een ongelukkig mens zijn. Ik persoonlijk
hecht aan één ding waarde — het besef, dat ik zuiver sta tegenover God
en tegenover Amerika.

Joe bracht op een dienblad de avondkrant en een paar brieven. Low
verdiepte zich in zijn correspondentie en mompelde:

— Zie je, ik moet me haasten: de republikeinen komen met een tegen-
plan op de proppen... Roberts wil, dat er iemand van „Transoc" naar
Boekarest gestuurd wordt, dat lijkt me verstandig...

Bij het openen van de laatste brief slaakte hij een kreet. Mary vroeg opgewonden:

— Wat is er?

Uit angst, dat zij het pamflet zou zien, verdween hij in zijn werkkamer.

Dit vlugschrift was evenals het eerste ondertekend met „vredesvrienden”. Het begon met een beschrijving van de afgelopen gebeurtenissen, daarna volgde het commentaar:

„Er rust een smet op onze stad. Majoor Smeadle heeft een ware pogrom georganiseerd. Men heeft Bang, een geacht mens van achtenveertig jaar levend verbrand, een vierjarig meisje heeft men vermoord en velen zijn gewond. Geen van de moordenaars is gearresteerd. Richmond junior heeft waar iedereen bij was in de bar „Victoria” verteld, dat hij het was, die Bang verbrandde en het kind doodde. Hoe lang zullen we nog moeten dulden, dat Gods geboden en de grondwet zo met voeten getreden worden?

In onze staat regeert een bende moordenaars, dieven en schurken, waarvan senator Low het hoofd is, samen met zijn lieveling majoor Smeadle. Alle bewoners van onze staat dienen te weten, waartoe deze bende in staat is. Ziehier het ware verhaal over de achtergronden van de zelfmoord van de onschuldige neger David Harrison en het verwoesten van het leven van de bekende advocaat Clark.

Senator Low heeft een dochter, een niet bepaald jonge, afschuwelijke vogelverschrikker, die meent, dat zij zich alles kan veroorloven. Dit teugelloze schepsel had een oogje op de bescheiden, jonge neger, David Harrison, die evenwel niet op haar voorstellen inging. Op een keer dwong zij de jonge neger onder bedreigingen 's avonds bij haar te komen. Hij werd verrast door majoor Smeadle in de tuin van de senator. De neger werd gruwelijk geslagen en beschuldigd van een aanslag op het kostbare leven van de dochter van de senator. De zinnelijke dame, die niet de moed had haar weinig eerbare gedrag openlijk toe te geven, besloot haar geweten door geschenken te sussen. Tweemaal zond zij advocaat Clark, de verdediger van de jongen, geld: de eerste maal voor David Harrison, de tweede maal, na diens zelfmoord, voor de verloofde van David. Daar advocaat Clark geen blaam wenste te werpen op de eer van een vrouw, die wij eerloos noemen, weigerde hij te zeggen, van wie hij het geld ontvangen had. Van zijn kant verbaast een dergelijke stap ons niet, daar hij altijd een aanhanger is geweest van Ghandi. Daar het gevaar bestond, dat Clark zich zou bedenken en de naam van de dochter van de senator zou noemen, borg de bende hem op in een psychiatrische kliniek, en de politie, die de bevelen van de bende opvolgt, begon naar de verloofde van David te speuren. Men heeft haar niet gevonden — Amerika is groot en er zijn nog moedige mensen in Amerika.

Waarom heeft de bende van Low en Smeadle de onschuldige David

Harrison ten gronde gericht? Waarom is advocaat Clark gearresteerd en zijn er valse documenten op het tapijt gebracht, die moeten bewijzen, dat hij het geld niet ontvangen heeft van de dochter van de senator, maar van de roden? Waarom heeft de bende een pogrom gehouden en Bang en een klein meisje vermoord? Op deze vragen willen wij dit antwoord geven: de bende van Low en Smeadle is verbonden met andere bendes in de verschillende steden van Amerika. Zij allen willen de mensen angst aanjagen voor de roden om sneller een oorlog te kunnen ontketenen. Maar de vredesvrienden zijn talrijker dan dergelijke bandieten. Ook in Jackson zijn vredesvrienden. Wij verklaren plechtig, dat de waarheid, de vrede en de liefde voor de mensen, waarvan president Roosevelt, voor zijn dood gesproken heeft, zullen zegevieren. Maar Low, Smeadle en andere bandieten zullen zich voor de rechter voor hun misdaden moeten verantwoorden."

Alle moeite, die Mary deed, ten spijt, kon ze er niet achter komen, wat voor verschrikkelijk nieuws haar vader ontvangen had. Low zat in zijn werkkamer en dacht over de menselijke laagheid. Waartoe politieke hartstochten toch konden leiden! Deze lieden hadden het aangedurfd een weerloze vrouw te belasteren. Men kon hen ternauwernood nog mensen noemen. Het was allemaal verschrikkelijk. Hij probeerde te bidden, hij wilde verlichting zoeken in een gesprek met God, maar voortdurend keerden zijn gedachten terug naar het vlugschrift. Arme Mary!...

Hij besloot het vlugschrift voor zijn dochter verborgen te houden. Hij werd nog tederder voor haar: arm meiske, die schurken waagden het haar te beledigen... Met smart dacht hij aan Smeadle: die was weggegaan zonder zijn werk af te maken. Zeker, hij was een schitterende figuur, maar men mocht niet zo zelfingenomen zijn: hij had gedacht, dat, nu er één neger verbrand was, er niets meer van de roden over was.

Alles zou goed gegaan zijn, als de senator niet bij gelegenheid tegen Mary had gezegd:

— Ik hoop toch, dat Clark weer op het beklaagdenbankje terechtkomt. Er wordt van hem gezegd, dat hij een volgeling van Gandhi is, maar naar mijn mening is hij een volgeling van de Russische terroristen...

Mary was maar één keer in de stad geweest, bij de kapper. Een krant las ze niet en zodoende hoorde ze nu voor het eerst, wat er met Clark gebeurd was. Low zei:

— Kun je dat begrijpen? Hij heeft de neger het touw gegeven en later kreeg hij geld van de roden uit New York voor hem en zei niet van wie.

Mary viel haar vader in de rede:

— Mijn God!... Maar dat heb ik immers gestuurd... Dat is een misverstand, dat moet ik dadelijk ophelderen...

— Heb jij het geld gestuurd?... Maar waarom?...

— Ik had zo met hem te doen...

— Ik zal je dadelijk laten zien, hoezeer die schurken je medelijden

verdienen. — Low verloor zijn zelfbeheersing en schreeuwde: — Jij bent een idioot, dat ben je! . . . Lees maar eens, wat ze over je schrijven.

Toen Mary het vlugschrift gelezen had, dacht ze: waarom zeggen ze, dat ik een oude vogelverschrikker ben? Dat is niet waar. Ik ben natuurlijk niet jong meer, maar ik kan nog bekoren. Misschien heeft David dat tegen zijn verloofde gezegd om haar jalouzie te bezweren. Dan vergeef ik het hem. Ik heb hem niet met geweld meegetrokken, ik heb hem gewoon geroepen, nu, misschien heb ik wel iets teveel gezegd, maar ik heb hem niet bedreigd, dat is ook niet waar. Ik begrijp wel, waarom ze dat zo geschreven hebben, — de verloofde van David heeft hun dat verteld. Zij is zeker jaloers geweest en hij, arme, heeft zich willen rechtvaardigen. Ik herinner me immers, hoe hij zuchtte, toen wij samen liepen en ik zijn hand vasthield . . .

Mary verzonk in herinneringen. Zij vergat, dat haar vader naast haar zat. Low wachtte op wat zij zou zeggen en vroeg eindelijk:

— Begrijp je nu, dat je geen medelijden met hen mag hebben? . . .

— Over het algemeen is het waar. Ik bedoel — dat wat zij over mij schrijven is waar. Het is vreselijk, dat zij jou zo beledigen . . . Voorzover het Smeadle betreft, ben ik het ermee eens, maar zij hadden jou er buiten moeten laten . . .

— Wat bedoel je met „waar”? Je wilt toch niet zeggen, dat jij de neger meegenomen hebt? . . .

— Zeker.

— Ben je dan krankzinnig? . . . Ik begrijp er niets van . . . Waarom nam je hem dan mee?

Mary werd verlegen:

— Papa, u weet, dat ik vierenvestig jaar ben en u stelt me vragen, of ik een klein meisje ben . . . Ik kan u daar toch werkelijk geen antwoord op geven. Over zulke dingen spreekt men niet met zijn vader . . .

Low wankelde, greep zich aan de deurpost vast, maar plofte toch op het kleed.

Hij moest bijna een maand liggen. In het begin schudde de dokter zijn hoofd en gaf Mary ontwijkende antwoorden. Later zei hij:

— Uw vader heeft een sterk gestel. Hij is er nog goed afgekomen . . . Maar het is een waarschuwing, hij moet volkomen rust houden.

Mary week niet van haar vaders zijde. Zij verpleegde hem met overgave en gunde zich geen uur rust. Low sprak niet meer over het voorgevallene. Hij sprak trouwens toch weinig, hij was in gedachten verzonken. Hij begreep, dat hij een misdaad had begaan door Mary elf jaar geleden toestemming te geven naar Europa te trekken. Op die dag had hij zijn eigen dochter in het verderf gestort. Kon men er haar soms voor aansprakelijk stellen? Van die elf jaar had zij er acht in Europa doorgebracht . . . Zij rotte daar bij levenden lijve weg. Als wij geen stand houden tegen de roden, zal alles weggroten. Had de overleden Agnes

ooit kunnen dromen, dat haar dochter de minnares van een neger zou worden? Wat een schande. Zo eindigt het geslacht van Low!... God heeft mij gestraft voor het feit, dat ik te lang gelukkig was, bloemen kweekte en mij over Mary verheugde. Want God houdt van offers... Wanneer hij me nu weer op de been laat komen, dan alleen, opdat ik Amerika nog van dienst kan zijn. Wij moeten de roden vernietigen, opdat niet alle vrouwen het met negers zullen gaan houden en schoften als Clark ons uit de senaat zullen verdrijven. Dan blijft van Amerika alleen nog de naam over...

De arts ried Low af te vertrekken: de eerste maand mocht hij in ieder geval nog niet op reis. Low wilde niet van rusten horen:

— Weet u, wat voor verantwoording ik draag? Ik heb nu geen tijd om aan mijn gezondheid te denken. De roden hebben de bom... Ieder ogenblik kunnen zij ons overvallen...

Voor zijn vertrek ging de senator naar de stad: hij wilde zijn testament maken. Advocaat Johnson, een leeftijdsgenoot en oude vriend van Low, zei glimlachend:

— Daar doet u goed aan — wij zijn immers geen broekjes meer... Wij zullen direct een ontwerp maken. Uw vermogen laat u zeker aan Mary na?

— Schrijft u maar: mijn gehele vermogen, roerend en onroerend, laat ik na aan majoor Smeadle op voorwaarde, dat hij het werk van het agentschap „Transoc” voortzet en tevens eenmaal per jaar dertigduizend dollar verdeelt onder de slachtoffers van de roden. Mijn dochter, Mary Nivelles, vermaak ik de familieherinneringen en de sieraden, die haar moeder behoord hebben. Aan mijn kok Joe vermaak ik vijfhonderd dollar...

Hij moest ineens glimlachen: ik kan me voorstellen, hoe boos Nivelles zal zijn! Hij heeft haar immers alleen getrouwd wegens de erfenis. Zo moet het ook! Europa moet niet met suiker, maar met de knoet aangepakt worden. Met een degelijke Amerikaanse knoet...

Kolonel Colling ontving Smeadle als een oude vriend. En niet zonder reden, zij hadden samen de opwindende maanden van de blokkade meegemaakt!

— Hoe maakt kolonel Roberts het? — vroeg Colling.

-- Uitstekend. Voor mijn vertrek ben ik even in Washington aan geweest en vond, dat de kolonel er zelfs jonger uitzag.

— Men zegt, dat senator Low ernstig ziek is, zo iets als een beroerte.

Ik was al bang, dat u in verband daarmee opgehouden zou worden.

— In Parijs hoorde ik al van de ziekte van de senator, maar het was niet zo ernstig. Hij is al weer hersteld en aan het werk. Ik ontving een brief van hem uit Washington, hij is tevreden over de situatie.

— En wat denkt u van de toestand? . . .

— Naar mijn mening loopt de zaak niet slecht. Over het geheel genomen is Truman nu van alle kwaden de minste. Hij kan de arbeiders gemakkelijker in toom houden dan Dewey. Het is goed, dat Wallace slechts een derde van de stemmen gekregen heeft, waarop de roden gerekend hadden. We kunnen nu een vaste koers verlangen. Men kan zeggen, dat de verkiezingscampagne alle kaarten door elkaar gegooit heeft: iedere dag moesten we over vrede spreken, maar mensen zijn mensen en zulk gepraat werkte afkoelend. Maar nu regelt zich alles weer.

— Nu, en hoe vindt u Berlijn?

— Eerlijk gezegd ben ik niet verrukt. Ik vind, dat de Berlijners verslappen. Misschien is dat alleen maar een eerste indruk, maar toen ik vanmorgen op de Potsdamer Platz stond, dacht ik met weemoed terug aan de tijd van de blokkade. Toen deed dat plein aan het front denken, maar nu is het net als ieder ander plein, alleen zwarthandelaren rennen heen en weer. Ik herinner me, dat het licht uitgeschakeld werd en de mensen in het donker zaten, terwijl bij de roden alles straalde . . . En toch waren de Berlijners toen beter gestemd. Toen de „vliegende forten” over hen heen vlogen, hoopten zij op iets, maar nu kijken ze niet naar boven, maar naar de grond . . .

Smeadle kon niet onder vreedzame omstandigheden leven, hij had behoefte aan schietpartijen, hinderlagen en ingewikkelde intriges. De vrouw van dokter Hellitz, met wie hij een uur in zijn „Buick” doorgebracht had, vertelde aan haar vriendin: „Die nacht leerde ik Smeadle pas goed kennen. Hij is een echte romanticus. Hij nam ineens een scherpe bocht en raasde over een veld. We hadden onze nek wel kunnen breken. Ik gaf natuurlijk een gil, hij werd razend en had me bijna gewurgd. Later toen ik gilde van geluk, begon hij iets te fluiten. Kun je je zoiets voorstellen? . . . Toen ik hem bij het afscheid vroeg, wat hij floot, antwoordde hij: 'De mars van de dode commandanten.' Nee, je kunt hem niet doorgronden! Nog nooit heb ik zo'n man ontmoet . . .”

Kolonel Colling waardeerde Smeadle's voorliefde voor gewaagde ondernemingen en toen hij het op een keer over de majoor had, herhaalde hij de woorden van mevrouw Hellitz: „Smeadle brengt poëzie in onze zaak. Anderen wegen alles bedachtzaam af, maar hij staat letterlijk in vuur en vlam. Altijd heeft hij nieuwe invallen of zit achter iemand aan. Misschien komt dat, omdat hij een zuiderling is. Ik weet het niet, maar hij heeft in ieder geval een romantische aard.”

Het is duidelijk, dat Hilde Richter op Smeadle verliefd moest worden. Noch de jaren noch de opwindende gebeurtenissen hadden haar gemoed

bekoeld. Ze hoefde maar een glimp van een aantrekkelijke man op te vangen, of ze begon tegen zichzelf te zeggen, dat deze haar ideaal was, dat ze haar geluk laat gevonden had, dat ze zich moest haasten — ze was zesendertig jaar, weldra zou ze een oude dame zijn, die vesten breide voor haar man en die door de conducteur voorzichtig in de tram geholpen werd. Zij zag er altijd nog aardig uit met haar weelderige jongenskop. De groene, ronde, fosforachtig glanzende ogen getuigden van de hartstocht en onderdanigheid van een rijpe vrouw. Een van haar laatste minnaars, cand. phil. Goltz, die onlangs in de Potsdamer Strasse een wisselkantoor geopend had, zei haar: „Je doet denken aan zuidelijke bloemen, die bij ons een paar dagen voor de eerste nachtvorst opengaan...” Goltz vormde een uitzondering op de lange lijst van Hilde's naoorlogse vlammen — zij gaf zich anders alleen met buitenlanders af: die vond zij interessanter dan Duitsers en bovendien meende zij door zo te handelen haar man niet te bedriegen: het was immers dwaas jaloers te zijn op een wezen uit een andere wereld.

Smeadle had zij spoedig na diens eerste reis naar Berlijn leren kennen. Hij had haar getroffen door zijn uiterlijk: het grijze haar, het bronskleurige gezicht, de harde gebiedende ogen. Zij zei: „U ziet er niet uit als een journalist, maar als een goudzoeker of leeuwentemmer.” Hij pakte haar boven haar elleboog beet: „Ik houd er niet van, wanneer men mij pijn doet,” zei Hilde. Hij lachte: „Toen ik gewond was en ijlde, zweefde mij voortdurend een vrouw voor de geest, die op u leek, even mooi en even dom.” Drie dagen later werd ze zijn minnares. Zij was opgewonden en gehoorzaam, toen ze bij hem kwam en verontschuldigde zich: „Ik ben laat, ik kon er niet eerder tussen uit, mijn man is zo jaloers...” Zij was werkelijk wegens Kurt te laat gekomen. Zij had voor zijn avondeten gezorgd. Hij werd altijd boos, als hij niet op tijd zijn eten kreeg. Maar voor de liefdesavonturen van Hilde interesseerde hij zich al lang niet meer.

Wanneer Richter aan de jaren voor de oorlog terugdacht, vond hij, dat er toen een andere Richter geleefd had: hij had een goede betrekking, vaste levensgewoonten en allerlei vooruitzichten. Hij bouwde huizen in de grote, nog niet verwoeste stad, hij bezocht het café „Prager Diele”, las Freud en ging naar de opening van allerlei tentoonstellingen. Hij wist, dat wanneer hij iedere maand tweehonderd mark weglegde, hij met Hilde naar Frankrijk kon reizen, naar Biarritz of Saint-Tropez. Zeker, sommigen zouden dat kleinburgerlijk noemen, maar zo was het vooroorlogse leven van Richter geweest. Doch toen raakte alles in de war en hij kwam in een draaikolk. Soms dacht Richter, dat het de schuld van Hitler was geweest. Deze had niet het leven van het volk op het spel mogen zetten, de mens leeft maar één keer en als men hem alles afneemt, kan het hem niet meer schelen, wat de geschiedschrijver over hem zegt. Soms zei hij bij zichzelf: het was onvermijdelijk, momenteel bereiden de Amerikanen de oorlog voor, evenals Hitler het toen deed. Het gaat dus niet anders,

de geschiedenis heeft haar eigen logica. De Duitsers hebben de slag verloren, maar de oorlog gaat verder. Wij hebben het zo duur moeten betalen, omdat wij de eersten waren. Maar morgen kan het zijn, dat Duitsland de situatie weer beheerst. Zeker, voor mij persoonlijk is dat een tegenslag, ik ben geen soldaat, ik ben architect, ik heb leren bouwen en nu komt het op de kunst van het vernietigen aan. Maar zich tegen de tijd zelf te verzetten is belachelijk...

Hij had zich echter niet slechts in de gang der geschiedenis te verdiepen. Richter hield van comfort, een goede keuken. Rijnwijn en Braziliaanse sigaren. Hilde was hij al lang zat. Iedere Woensdag bracht hij door bij de kleine Lotti, een toneelspeelster bij het cabaret, die hield van nylons en Guerlainparfum. In de oorlogsjaren had hij natuurlijk geleefd als een soldaat, maar toen waren er noch etalages op de Kurfürstendamm, noch restaurants, noch zulke verleidelijke vrouwen. Laten de mensen gelijk hebben, die zeiden, dat alles maar een korte wapenstilstand tussen twee oorlogen was — maar die duurde nu toch al vijf jaar, en het leven was al kort genoeg, wie wist hoeveel tijd hem nog gegeven was... Deze bittere gedachten dwongen Richter werk in de Russische sector aan te nemen. Natuurlijk waren er mensen, die zeiden, dat hij een slecht Duitser was, dat hij voor de propaganda bezwaken was en dat hij een rode geworden was. Richter grijnsde, wanneer dergelijke praatjes hem ter ore kwamen: zo iemand de Russen kent, dan ben ik het. Ik ben vier jaar aan het Oostfront geweest, dat was geen grapje, ik heb tot het bittere einde meegevochten, tot bij de Tiergarten. Van mij maakt niemand een communist. Is het soms mijn schuld, dat in de Westelijke sectoren niets gebouwd wordt?...

Hij was niet direct bereid geweest om naar de roden te gaan. Hilde ging toen juist met een Engelsman, die uit Hamburg aangekomen was. Tegen haar man zei ze: „Ik heb een dame leren kennen. Haar man is waarnemend burgemeester van Hamburg. Ze heeft mij beloofd een goed woordje voor je te doen. Er wordt daar veel gebouwd...” De Engelsman vertrok spoedig weer en Hilde sprak niet meer over de dame uit Hamburg. Na enig beraad nam Kurt de bouw van een school voor de roden op zich.

De Richters woonden in de Kaiserallee in de Engelse sector. Hilde zei tegen haar man: „Jij verlangt delicatessen bij het eten, maar je geeft me anderhalve cent.” Hij verdiende niet slecht, maar hij moest het geld, dat hij kreeg, aan het wisselkantoor van de kandidaat in de letteren en wijsbegeerte of bij de zwarthandelaren, die zich bij de ruïnen van de Gedächtniskirche verdrongen, inwisselen. Eerst gaf men hem voor vier oostmark één westmark, later vroeg men voor één westmark zes, of zelfs zeven oostmark. Richter troostte zich: wij worden dus sterker en de roden zwakker, maar in het diepst van zijn hart hoopte hij, dat de oostmark toch een beetje zou stijgen... Hilde leerde zuinig te zijn. De stof voor een pak voor Kurt bemachtigde ze in Charlottenburg en de kleer-

maker vond ze op de Alexanderplatz: „Je betaalt hun in oostmarken, dat is een reusachtige besparing." Sinaasappels kocht ze in het Westen, groente in het Oosten, de grenzen van de sectoren hadden voor haar maar één betekenis: waar kon men het voordeligste kopen? Richter was er verontwaardigd over, maar zichzelf betrapte hij op de gedachte: wanneer hij zijn haren bij de roden liet knippen was het veel goedkoper. Hij dacht: ik ben diep gezonken, ik bouw een school voor de communisten en iedere dag ga ik van de ene sector naar de andere zonder erop te letten, dat hier de grens loopt tussen twee werelden. Noch in New York noch in Moskou kunnen de mensen zich voorstellen, hoe wij hier leven. Aan de ene kant van de straat de gebruikelijke reclame, aan de andere kant, vlaggen, portretten en leuzen. Zeker, ik heb bij de roden werk moeten aannemen, maar gekocht hebben ze mij niet... Hij haatte hun regime. Geen enkel cabaret met naakte meisjes. Alleen propaganda: opbouw, strijd tegen de imperialisten, verdediging van de vrede. Iedere avond vergaderingen. Maar je hoefde maar in de ondergrondse te stappen — en in een kwartiertje zat je in een café op de Kurfürstendamm met een wijnkaart, elegante vrouwen en buitenlanders... Ik ben niet zo'n egoïst, ik heb droog brood gegeten en luizen gezocht, maar toen streed ik voor een ideaal: toen was Duitsland er nog. Maar voor wie bouw ik deze school? Hierin zal men de kinderen leren, hoe zij bij ons het Russische systeem moeten invoeren.

Richter dacht er niet meer aan terug, hoe hij in de buurt van Smolensk dorpen platgebrand had, hoe Maraboe kinderen vermoord had, hoe de roodharige Karl een vrouw opgehangen had, — hij herinnerde zich alleen nog maar, dat hij kou geleden had, in de modder was blijven steken en had moeten vluchten, dat de Russen zowel Maraboe als de roodharige Karl gedood hadden en later Berlijn binnenvielen. Bij Richter werd een Russisch architect ingekwartierd, die Kurt met de beleefdheid van de overwinnaar wilde vernederen, een bandiet — hij vertelde zelf, dat hij meegevochten had in een partizanenafdeling...

Zulke gedachten kwamen gewoonlijk 's avonds bij Richter op, als Hilde er tussen uit ging naar haar rendez-vous en hij somber gestemd de krant zat te lezen. Hij had zich niet over de communisten te beklagen. Er werkten veel architecten in de oostelijke sector. Die zijn net zo rood als ik, zei Richter bij zichzelf. Men hoeft alleen maar aan professor Wolf te denken, hij heeft al onder keizer Wilhelm gewerkt, iedereen kent hem, hij is een uitstekend architect en het staat hem zeker tegen om huizen voor de roden te bouwen.

Langzamerhand wende Richter zowel aan zijn werk als aan het wisselkantoor en het leven in twee werelden. Wanneer hij door de straten van de Russische sector liep, had hij zelfs geen erg meer in de portretten en parolen en als een communistische krant een berichtje bracht over de nieuwe school met complimenten aan het adres van Richter, dacht hij

tevreden: zij zijn fanatiek, maar er valt met hen te werken...

Hilde bracht haar minnaars nooit in kennis met Kurt: dat hield ze voor immoreel. Maar Smeadle stond erop. Sedert Hilde hem verteld had, dat haar man een en ander voor de roden bouwde, hoewel hij hen natuurlijk haatte, wilde hij Richter onvoorwaardelijk leren kennen.

Smeadle zei tegen Richter, dat hij journalist was, een groot Amerikaans agentschap vertegenwoordigde en een artikel wilde wijden aan het werk van de Berlijnse architecten. Hij gedroeg zich ingetogen en gaf nadrukkelijk van zijn hoogachting voor mevrouw Richter blijk, aan wie hij door mevrouw Langemüller bij een concert was voorgesteld. Hij bleef de hele avond en zei tenslotte: „Waarom verhuist u eigenlijk niet naar Frankfort? Daar gebeurt toch veel meer. Ik kan met generaal Dawes spreken. Voor zulke begaafde architecten als u is daar altijd werk. Men zou daar wel iets interessants voor u kunnen vinden — bijvoorbeeld het plan voor de wederopbouw van de hele stad te ontwerpen. Daarbij kan ik me nauwelijks voorstellen, dat u erg veel prijs stelt op het gezelschap van de roden...” Richter straalde en Smeadle beloofde op het gesprek terug te zullen komen.

Hij kwam nu vaker bij de Richters. Tegen Hilde zei hij streng: „Kom niet meer bij me. Ik heb nu vriendschap met je man gesloten en ik wil hem niet bedriegen.” Zij begon te huilen, maar legde zich er bij neer. Smeadle sprak vaak over politiek en schold op de roden. Richter dacht: ik weet, wanneer wij de oorlog verloren hebben — in de zomer van vierenvestig. Kolonel Gabler was een groot man. Hij begreep, dat Hitler uit de weg geruimd moest worden en dat wij een overeenkomst met de geallieerden moesten sluiten. De Amerikanen zijn natuurlijk egoïsten, maar het is voordeliger voor ons met hen mee te gaan. Vroeg of laat zullen zij het met de Russen aan de stok krijgen en dan kan geen neutraliteit ons redden. Wanneer wij de zijde van de Amerikanen kiezen, dan zullen we Stettin, Breslau en Koningsbergen terugkrijgen en weer net zo leven als voor de oorlog.

Smeadle zei tegen Richter:

— Ik heb met een paar vrienden gesproken... Zij deden wat gereserveerd, omdat u voor de roden werkt. Boze tongen beweren, dat u in uw jeugd communist geweest bent.

— Dat is onzin.

— Dat dacht ik al. Maar men moet de lasteraars de mond snoeren. In Oost-Duitsland is een „Bond van vrijheidsvrienden”, een geheime organisatie natuurlijk — de roden houden niet van zo iets. Ik zou u aanraden contact met hen op te nemen.

— Het is de eerste keer, dat ik ervan hoor...

— Dat is begrijpelijk, zij gaan zeer voorzichtig te werk, de een kent de ander niet. U bent een moedig mens, maar waarom zou u onnodig risico op u nemen? Ik kan hun zeggen, dat u bereid bent, dat is voldoende.

— Misschien kan ik beter dit werk eraan geven. Met de school ben ik klaar. Ik moet nu een ontwerp voor een stadion maken, maar ik zou het kunnen weigeren.

— Waarom zo hals over kop? Zolang ik geen bevestigend antwoord uit Frankfort heb, zou dat onverstandig zijn. Wanneer u het mevrouw Richter vraagt, dan zal ze u waarschijnlijk hetzelfde antwoord geven als ik. Ik ben een man van idealen, maar ik ben ook de eerste, die zegt: men moet toch leven...

Richter kalmeerde. Een week later zei Smeadle tegen hem:

— „De vrijheidsvrienden” hebben, naar mij gebleken is, een vaste regel: iedere nieuweling moet drie mensen uit zijn branche aantrekken. Zij verzoeken u architecten in de Oostelijke sector te polsen.

— Waarvoor? Ik sta immers toch op het punt weg te gaan...

— U wilt toch werk in de Amerikaanse zone hebben, dan moet u ook uw loyaliteit bewijzen. Generaal Dawes heeft me laten weten, dat uw naam op de lijst van de roden staat.

Richter was opgewonden. Was het misschien een val? Maar Smeadle was journalist en vertegenwoordiger van een groot agentschap... Hoe kon ik op zo'n lijst terechtkomen? Zeker, ik werk voor de roden, maar toch alleen maar, omdat ik niet anders kan. Er werken daar miljoenen. Zij kunnen er achter gekomen zijn, dat ik vroeger iets voor het bolsjewisme voelde en in Koeznets geweest ben. Maar zelfs de nazi's hebben me dat niet aangerekend en in West-Duitsland heerst de vrijheid, daar treden de communisten openlijk op... Ik wil niet, dat men mij voor een rode houdt... Misschien zou ik met Wolf en nog twee of drie kunnen spreken? Ik moet het voorzichtig aanleggen, het gesprek op politiek brengen en dan horen, wat zij zeggen. Het is alles bij elkaar genomen riskant, maar dan kunnen we ook naar Frankfort. Ik verkeer in een idiote situatie: met één been sta ik in Europa, met het andere in Azië, en dan kun je gemakkelijk vallen...

Hij herinnerde zich, dat hij een keer tegen Hilde gezegd had, dat de Duitsers behoefte hadden aan een bewogen leven, en hij lachte spottend. Hij vond, dat ze nu rijkelijk genoeg afwisseling hadden gehad. Rondom niets dan ruïnen. En daar wil ik dan nog in roeren... Wanneer het valt, valt het toch ook op mij... Misschien ligt het aan de tijd. Of is het mijn karakter?...

Hij besloot met professor Wolf te spreken, met architect Kramer, een beleefde, stille man, en tenslotte met Lemke, die hij bij Minsk had leren kennen, — Lemke voerde destijds een compagnie genie aan.

Hij begon met professor Wolf en zei, dat hij zijn raad wilde inwinnen over het ontwerp voor een stadion. Wolf nodigde Richter bij zich thuis uit. De professor was zevenenzestig jaar en Richter was verbaasd te horen, dat Wolf nog in hetzelfde huis woonde, waar hij geboren was: dit huis was als door een wonder gespaard gebleven en dat nog wel in een

straat, die tijdens een bomaanval volledig verwoest was. Alles in het huis van Wolf ademde de sfeer van de oude tijd. Aan de muren hingen portretten met eigenhandige opdrachten, waaronder die van Gerhart Hauptmann, Moissi en Rathenau. In de salon stonden ouderwetse meubelen. De professor bood Richter een goede sigaar aan. Richter lachte listig:

— Wordt zo iets werkelijk in de Oostelijke zone gemaakt?

Wolf glimlachte:

— Men heeft een kistje voor me uit Nederland meegebracht.

Richter sprak over zijn problemen in verband met het project voor het stadion en hoorde eerbiedig de raadgevingen van de professor aan. Toen zei hij:

— Ik begrijp niet, waarvoor er een stadion moet komen, als de mensen geen woningen hebben om in te wonen.

— De jeugd is verzot op sport, voor hen is een stadion, geloof ik, belangrijker dan woningen...

— Ik ben er niet van overtuigd, dat het voor voetbalwedstrijden moet dienen. Het zal wel eerder voor meetings zijn. Dat schreef de „Telegraf” tenminste...

Wolf fronste zijn werkbrouwen:

— In de „Telegraf” heeft in een artikel gestaan, dat ik bepaalde geheime fabrieken bouwde, maar ik bouw woonhuizen en anders niet. Ik ben een oude man en van hun stelsel begrijp ik niets. Verschillende vernieuwingen bevielen mij in het begin helemaal niet, maar nu zie ik, dat het iets oplevert. Ik waag het niet te beoordelen, of zij al dan niet op de juiste weg zijn, maar ik kan wel zeggen, dat er aan het hoofd eerlijke mensen staan, en dat is al veel waard. En bovendien willen ze geen oorlog. Denkt u zich maar eens in, wat dat zeggen wil! Rondom mijn huis liggen puinhopen... De nazi's hebben gegokt met het land als inzet. Nu, en wij zijn geen militairen, wij bouwen, voor ons is een huis geen strategisch punt, maar de vrucht van onze arbeid... Ik was onlangs in Bremen bij mijn dochter. Daar praten ze maar over één ding: wanneer breekt de oorlog weer los?... Waanzin! En stelt u zich eens voor, de nazi's steken de kop weer op. Men beweert, dat er spoedig weer een leger zal komen. Dan gaat ook het weinige, dat nog is blijven staan, in puin. Men heeft mij daar proberen te verleiden: westmarken, een villa en een auto. Maar wat moet ik daarmee? Hoelang heb ik nog te leven? Men moet denken aan wat daarna komt... Ziet u, het is goed, dat men u opgedragen heeft een stadion te bouwen. Ik wens u geluk. Ik ben er zeker van, dat u de moeilijkheden zult overwinnen.

Richter zag in, dat hij een fout gemaakt had: Wolf was te oud, hij was bang voor veranderingen, hij wilde sterven in het huis, waar hij geboren was.

Een paar dagen later nodigde Richter Kramer uit bij zich thuis. Hij kende hem niet goed, maar hij had de indruk, dat Kramer niet met het

regime tevreden was. Op een keer had Kramer in zijn bijzijn gezegd: „Zulke huizen heb ik in de buurt van Perpignan gezien...” De man had zijn vakantie in Frankrijk doorgebracht, waarschijnlijk had hij vroeger goed verdiend, men kon zien, dat hij aan comfort gewend was, en nu moest hij vergaderingen bezoeken en een soort „cultuurpaleis” voor de roden bouwen...

Hilde bracht koffie en verdween. Richter zei:

— U bent, naar ik meen, dikwijls in Frankrijk geweest?

— Bij elkaar heb ik daar zeven jaar doorgebracht.

— Dan valt het u zeker zwaar, dat u daar nu niet heen kunt gaan?

— Ja, ik had wel eens willen zien, hoe het daar nu uit ziet. Vooral

Spanje zou ik wel weer eens willen zien...

Richter verbaasde zich: hij was ook in Spanje geweest... Hoe moest hij hem aan het praten krijgen?

— Kent u Frankrijk? — vroeg Kramer.

— Een beetje. Ik ben in Saint-Tropez en in Bidart geweest. Maar dat is allang geleden. Ik bofte niet — ik heb de hele oorlog aan het Oostfront gezeten. Bent u in Frankrijk geweest tijdens de oorlog?

— Ja, de hele oorlog.

Richter zuchtte:

— We hebben toch allemaal vreselijk moeten lijden. Zou er werkelijk weer oorlog komen? Ik begrijp er niets meer van — de Amerikanen geven de Russen de schuld en de Russen de Amerikanen. Misschien hebben ze beiden schuld, ik weet het niet, maar wat moeten wij nu doen?

— Bouwen, mijnheer Richter, bouwen zoveel als we kunnen. De paedagogen voeden de kinderen op, de agronomen kweken fruit, de ingenieurs brengen de fabrieken op gang en onze taak is het te bouwen.

— Waarom? Opdat een bom alles vernietigt?

— Bommen vallen niet uit zichzelf — daar zijn mensen voor nodig. Daarom moeten we om iedere man vechten. Ik zeg niet, dat dat gemakkelijk is. Wanneer men dieper kijkt, dan ziet men nog veel vuil. Maar ziet u soms niet, hoe alles in deze vier jaar veranderd is?... Toen wij voor Madrid vochten, was het maar een handvol Duitsers — het Thälmann-bataljon. Toen dacht ik bitter: wat zijn wij maar met weinig en de nazi's hebben heel Duitsland. Maar ik troostte me — er was tenminste nog wat... Nu zie ik honderdduizenden jongeren. Dat is niet meer een Thälmann-bataljon, maar een heel Thälmannland. Dat is inderdaad een nieuw Duitsland.

— Ik wist niet, dat u zoveel doorgemaakt had, — haastte Richter zich te zeggen. — Ik ben het volledig met u eens — wij moeten bouwen. Maar zou er werkelijk geen oorlog komen? Als u wilt, schenk ik u nog een keer koffie in...

Richter maakte zichzelf nog lang verwijten: een mooie samenzweerder — hij was in het hol van de leeuw terecht gekomen! Maar hoe had ik dat

kunnen weten — hij is geen lid van de partij en bovendien een ontwikkeld mens. Merkwaardig! Ik dank God, dat ik niets te veel gezegd heb . . .

Hij besloot toch met Lemke te spreken. Hij riskeerde niets. Lemke was nazi geweest en in Rusland had hij de bewoners niet bepaald over hun hoofd geaaid.

Toen Richter het gesprek op de politiek bracht, werd Lemke geprikkeld:

— Ik heb er genoeg van voor de mensheid te leven. Ik wil nu voor Lemke leven. Vier jaar heb ik de luizen tot voedsel gediend. Ik heb een schot in mijn navel, dat is een feit. Maar toen wist ik tenminste, dat, als we zouden winnen, we er beter op zouden worden. Maar die willen ons oorlog laten voeren voor zichzelf. Zij zullen de bommen maken en ik krijg de splinters door mijn stukgeschoten navel. Voor mij kunnen ze wat! Ik speel niet meer mee. Ik kan de communisten niet luchten of zien, maar ze betalen me voor mijn werk. Als de Amerikanen mij voorstellen, bij hen w.c.'s voor de jongste hond van McCloy te bouwen, dan ga ik er heen. Maar ik denk er niet aan oorlog voor hen te voeren, al maakten ze me ook president van de hele aardbol. Ik heb maar één navel en geen twee. En kom me niet met metaphysica aan, want daar heb ik lak aan. Lemke wil leven.

Richter vertelde Smeadle van zijn tegenslagen. Hij verwachtte, dat Smeadle aan zijn eis zou vasthouden, en zei, dat hij nog verder zou zoeken, maar toen Smeadle hem aangehoord had, zei hij:

— Het is goed, dat u zich niet gecompromitteerd hebt. Men heeft mij nu naar Amerika geroepen. Ik kom met twee of drie maanden terug. Ik hoop, dat het vraagstuk van uw verhuizing dan opgeklaard is. U moet zich van uw kant moeite geven zo succesrijk mogelijk te werken — U moet zorgen, dat u de naam krijgt van een uitstekend architect.

Hij nam beleefd afscheid van Hilde. In haar woelde alles door elkaar: hartstocht, verontwaardiging en verlangen. Zij wist zich nauwelijks te beheersen en had moeite hem niet om zijn hals te vallen. Toen dacht zij: het is vreselijk, zoals hij me behandeld heeft. Ik geloof niet aan zijn vriendschap met Kurt, hij wilde me eenvoudig kwijt. Ik ben ervan overtuigd, dat hij niet terugkomt . . .

De hele zomer liep zij bedroefd rond en pas tegen het einde van de herfst, vlak voor de terugkeer van Smeadle, verloor zij haar hart aan een jonge beambte van de „Air-France”.

Richter geloofde ook niet, dat Smeadle terug zou komen. Zijn dromen over een verhuizing naar het Westen had hij opgegeven en hij legde zich erbij neer. Dan hoefde hij ook geen idiote gesprekken meer te voeren over een of ander geheim „genootschap”. Richter werkte hard. Evenals vroeger betreurde hij het, dat hij in zo'n vervloekte tijd geboren was, maar Lotti was lief en iedere Woensdag vergat hij voor een paar uur de moeilijke tijd.

Smeadle kwam echter terug. Hilde keek hem onverschillig aan: zij had

het druk met haar Fransman. Maar Richter wond het op: wat zou hij te vertellen hebben? Frankfort was toch altijd honderd keer beter dan dit heen en weer gescharrel tussen twee werelden...

Na de geschiedenis met die „bond” had Richter de schrik voor Smeadle: van hem kon hij alles verwachten. Maar dat, waarmee de Amerikaan op de proppen kwam, bracht hem geheel uit zijn evenwicht. Smeadle zei, dat de tribunes van het stadion heel gemakkelijk zouden kunnen instorten, dat hing helemaal van de architect af. Dollars waren niet te versmaden, men ging beslissende maanden tegemoet en Richter had verplichtingen — hij behoorde tot de organisatie en afvalligen werden niet geduld. Drie uur aan één stuk bewerkte Smeadle hem met lokmiddelen en dreigementen. Bij een of ander groot feest moesten de tribunes instorten. Richter kreeg dan drieduizend dollar en kon naar Frankfort vliegen.

Richter trachtte te protesteren: dat was toch waanzin, alleen nazi's zouden op zo iets gekomen zijn, hij was geen broekje en ook de roden waren niet zo naïef. Smeadle zei:

— Denkt u aan uzelf. Ik ben uw vriend, ik wil u redden... In het Westen heeft men u op de rode lijst gezet. Voor de politie van Bonn bent u een vertrouwensman van Ulbricht. U zou natuurlijk kunnen overlopen naar de Russen. Ik zou het u niet kwalijk nemen, een mens moet leven. Maar er is één maar bij... In de archieven van Ribbentrop bevond zich een rapport van een kolonel Wilke. Hij schreef, dat u in 1940 in opdracht van de spionnagedienst der nazi's naar Moskou gereisd bent. Wanneer dat gepubliceerd wordt, zullen de roden niet veel omslag met u maken... Ik heb verzocht het niet te drukken en gezegd, dat u met ons samenwerkt. Alles hangt nu van u af.

Richters eerste gedachte was: moed vatten en mij ophangen. Maar hij zag spoedig in, dat dat geen uitweg was: hij wilde leven. Hij was zo opgewonden, dat hij besloot Hilde alles te vertellen, hoewel hij haar anders nooit in zijn aangelegenheden inwijdde.

Hij dacht, dat ze wel heel verbaasd zou zijn en gaan gillen of huilen, maar zij zei heel rustig:

— Smeadle is een schoft, dat wist ik al lang.

— Hoe weet je dat?

Zij haalde haar schouders op:

— Kurt, dat doet er niet toe... Belangrijk is, dat het een schoft is. Je moet je onder geen voorwaarde met hem inlaten. Je hebt je leven genoeg op het spel gezet. Weet je nog, dat je me zei, dat Hitler gelijk had: men moest vechten en ontberingen dragen? Ik geloofde er toen ook niet aan... Ik heb genoeg meegemaakt. Wanneer ik aan de bombardementen terugdenk, sidder ik als een krankzinnige. Toen moesten we barriacades bouwen en waarvoor?... Opdat op Unter den Linden de Russen zouden zitten en in de Potsdamer Strasse de Amerikanen. Kurt, ik smee

je, laat je niet met hem in. Weet je, hoelang we getrouwd zijn? Zeventien jaar. Dat wil toch wat zeggen. Je kunt mijn raad niet eenvoudig in de wind slaan... Wanneer je toestemt, slaan de communisten je dood. En waarvoor? Zeker, vroeger hadden we het beter, maar het gaat ons toch nu niet slecht, je hebt werk... En daarbij, wat stelt hij je voor? Op de tribunes zitten gewone mensen, vrouwen en kinderen. Ik zeg je, dat hij een schoft is. Ik heb nooit iemand willen vermoorden, maar hem zou ik met genoeg zijn hals afsnijden...

— Als ik er niet in toestem, dan drukken ze het rapport van kolonel Wilke. Naar het Westen kan ik niet vluchten. Zowel op de ene als op de andere wijze leg ik het loodje...

— Ik zeg je niet, dat je moet zeggen: „Ik weiger het.” Zeg, dat je het in beraad zult houden. Laat hij maar hoop koesteren. Maar jij moet het niet doen...

Ineens begon Hilde te huilen: zij begreep, dat Kurt in een muizenval zat. Dat was haar schuld, want zij had Smeadle meegebracht. Zij waren zeventien jaar bij elkaar, maar hij zou haar kunnen slaan en ranselen en dan zou hij gelijk hebben.

Richter overlegde: zal ik het werkelijk proberen op de lange baan te schuiven? Ik zou kunnen zeggen, dat ik er in beginsel mee accoord ga, maar dat het allemaal erg gecompliceerd is. Misschien heb ik geluk en verdwijnt hij weer naar Amerika...

's Nachts sliep hij niet: hij lag te piekeren. Plotseling kwam het voorstel van Smeadle hem aanlokkelijk voor. Zeker, het was niet gemakkelijk uit te voeren zonder dat zij het merkten. Maar als hij goed nadacht, dan zou het zich laten verwezenlijken... Hilde zei onzin — wat hadden die kinderen daarmee te maken? Het was een tribune voor de regering... Dan moesten ze maar aan den lijve voelen, wat het zeggen wilde zich met de Russen te verbroederen. Kurt Richter was een echte Duitser. Hij had Berlijn tot de laatste patroon verdedigd...

's Morgens ging hij naar zijn werk. De hele dag dacht hij niet aan het voorstel van Smeadle. Thuis zat Hilde op hem te wachten en vroeg dadelijk:

— Wat heb je besloten?

— Ik weet 't niet. Ik heb niets besloten. Laat me met rust.

Hilde moest naar haar Fransman, maar ging niet. Haar geweten knaagde. Zij ging in haar kamer liggen en hilde zacht — vanwege het feit, dat de Fransman op haar wachtte en zij naar hem toe gewild had en omdat de oude dag niet ver meer was en het een onrustige, verschrikkelijke ouderdom zou zijn met instortende tribunes, verpletterde kinderen en schuilkelders...

Richter schrok plotseling op: het was vandaag Woensdag! Hij ging naar Lotti. Zij zat op een sofa en krauwde haar dikke witte kater in zijn nek. Hij wilde haar kussen, maar zij wees naar de kat:

- Voorzichtig, maak hem niet wakker.
 - Zeg eens, Lotti, zou jij van een onrustig leven houden?
- Lotti werd kwaad:
- Zeg, oude sufferd, wie verlangt daar nu naar?
 - Ik weet het niet. Waarschijnlijk niemand... Misschien ikzelf...

Iedereen in Niederwald zowel als in Oberwald wist van de trouwe liefde van de ivoorsnijder Karl Brenner: vier jaar dong hij naar de hand van Anna, de jonge weduwe van Gustav Speyer, aan wie het hotel „Het witte hert” behoord had. Karl was reeds lang op Anna verliefd, al toen hij met verlof kwam. Gustav Speyer leefde toen nog. Als Karl Anna aankeek, zuchtte hij zonder iets te zeggen. Bij het afscheid schonk hij haar een medaillon, eigen werk, een hartje van ivoor.

Anna had vele vereerders. Zij zag er knap uit, mollig, maar niet dik, met heel heldere blauwe ogen en goudblonde vlechten, die ze om haar hoofd droeg. Zij leefde teruggetrokken. Zelfs de boze tongen — en die waren er in Oberwald meer dan genoeg — verstomden, wanneer het gesprek op haar kwam. Sommige pretendents lokte niet zozeer Anna zelf, als wel het hotel „Het witte hert” met het kleine restaurant, dat 's avonds altijd propvol was.

De burgemeester van Oberwald, notaris Seidlitz, eens lid van de „Stahlhelm” en nu „gematigd democraat”, zei op een keer tegen zijn vrouw:

— Toch boft Anna niet. Als je bedenkt, dat de arme Gustav letterlijk een paar dagen voor het einde van de oorlog gevallen is...

Zijn vrouw bracht er tegen in:

— Naar mijn mening heeft ze bijzonder geboft. Weet je nog, dat Gustav zijn herberg in Niederwald wilde laten bouwen, omdat, zoals hij zei, de streek daar schilderachtiger was? Wat zou Anna dan nu hebben moeten doen? Om in jouw termen te blijven, kun je zeggen, dat zij zich letterlijk een paar kilometer voor de catastrofie gered heeft...

Wat weerhield Anna? Karl Brenner was oud noch lelijk. Hij gold voor een kunstzinnig snijder. Voor de oorlog kochten de toeristen zijn ivoorsnijwerk graag en ook nu kon men het niet alleen in de winkels van Weimar en Jena, maar ook in die van Berlijn vinden. Hij had twee medailles voor kunstsijwerk. Hij had een huis met een boomgaard. De hoofdzaak was echter, dat Anna niet rustig aan hem kon denken. Wanneer ze naar hem keek, kwam er een sluier voor haar anders zo heldere ogen. Zij had al van hem gedroomd, toen zij nog een klein meisje was,

maar haar ouders huwelijkten haar uit aan Speyer, omdat hij een herberg bezat. Kort voor de oorlog vond de bruiloft plaats. Toen Karl met verlof kwam, was Anna zeer opgewonden en in het medaillon, dat hij haar schonk, legde zij zijn foto. En dat zij hem nu in onzekerheid liet, kwam niet, doordat haar gemoed bekoeld was, maar doordat Karl in Niederwald woonde, niet ver van de plaats, waar de gestorven Gustav zijn herberg had willen bouwen. Van Niederwald naar Oberwald was het slechts veertien kilometer. Maar tussen de beide plaatsen liep de grens, die de Sowjet-zone scheidde van de Amerikaanse zone. Drie jaar geleden was Karl nog vaak naar Oberwald gekomen. Maar de laatste tijd was de toestand verscherpt en de politie verlangde een grenspas. De zwart-handelaren flitsten net als vroeger heen en weer en smokkelden medicamenten, kousen en sigaren, maar Karl was niet bijzonder handig. Steeds minder zag hij Anna. Hij zei, dat zij moesten trouwen en dat zij dan naar Niederwald moest verhuizen. Anna kon niet tot een besluit komen. Haar vader was in vijfenveertig gestorven, haar moeder was ziek en wilde niets van Niederwald weten. Zij zei: „Alleen een gek zou de herberg verkopen en naar de roden gaan...” Anna vroeg Karl aarzelend, waarom hij niet naar Oberwald wilde verhuizen. Hij antwoordde haar: „Ik heb mijn beroep, ik wil geen waard zijn, ik ben kunstenaar...” Over het voornaamste, dat hem van een verhuizing weerhield, zweeg hij: de gezeten mensen in Oberwald noemden Brenner nooit anders dan „rode Karl”.

De vader van Karl was ook al ivoorsnijder geweest. Hij zei van zichzelf, dat hij „sociaal-democraat” was, ofschoon hij van geen partij deel uitmaakte. Toen Hitler aan de macht kwam, werd de oude man ziek van verdriet. Hij zei tot zijn zoon: „Je bent nu achttien, op die leeftijd doet men dwaze dingen. Wanneer je per se gek wil doen, drink dan, geef je met meisjes af, kaart, maar ga niet naar die schurken...” Karl bleef trouw aan wat zijn vader gezegd had. Natuurlijk schreeuwde hij het niet van de daken, dat hij tegen de Führer was, maar tegen zijn vrienden placht hij te zeggen, dat dat tuig, dat van 's morgens tot 's avonds „Sieg Heil!” brulde, hem de keel uithing. Toen de oorlog begon, zei hij tegen zijn zuster: „Ik had wel gedacht, dat die schreeuwleijkerds ons in het ongeluk zouden storten...” De hele oorlog zat hij aan het front, op de Balkan, in Afrika en tenslotte in Rusland. In vierenvestig werd hij, zonder dat hij het zich bewust was, een held. Hij zei tegen zijn kameraden: „Hoe komen ze aan die waanzin — Russische dorpen plat te branden. Ik zie mijn huisje in Niederwald al in brand staan...” De korporaal lachte honend: „We zullen wel zorgen, dat je jouw kasteeltje niet ziet verbranden.” Hij kwam in het strafbataljon. Als door een wonder bleef hij in leven en keerde terug naar Niederwald. Hij zag zijn huis terug, dat niemand platgebrand had. Nu stonden Karl andere beproevingen te wachten: in het stadje wist iedereen, wat hem overkomen was en tot

zijn eigen verbazing werd hij burgemeester, daar hij degene was, die zich tegen de nazi's verzet had. In tegenstelling tot zijn gestorven vader had Karl zich nooit voor politiek geïnteresseerd. Zijn nieuwe plichten vervulde hij nauwgezet, maar zonder vuur. Om eerlijk te zijn: hij begreep niet, wat er eigenlijk gebeurd was. De nazi's beschouwde hij als schoften en hij meende, dat alles nu gelukkig voorbij was en dat hij weer herten of beertjes uit ivoor kon snijden. Spreken kon hij niet, het beste zou zijn, als de sociaal-democraten de regering overnamen. Van hen had zijn vader hem wel verteld. Het verbaasde hem bij zijn eerste bezoek aan Oberwald te horen, dat men hem „rode Karl” noemde, want in zijn hart was hij altijd een beetje bang voor de communisten. Burgemeester Seidlitz had Karl zo gedoopt en die bijnaam hield hij. Zelfs in Niederwald fluisterden zij, die met het nieuwe bewind ontevreden waren: „Psst, daar komt „rode Karl”. Hij was opgelucht, toen er een nieuwe burgemeester gekozen werd, de uit krijgsgevangenschap teruggekeerde jonge Schulz, ditmaal werkelijk een rode. Karl dacht, dat men hem nu wel zou vergeten, maar Anna zei tegen hem: „Seidlitz zegt, dat ik niet met je moet trouwen, want je bent een rode en als de Russen wegtrekken, stoppen ze jou in de gevangenis.” Karl antwoordde: „Ik een rode? Dat zijn fabeltjes. Het is alleen niet fraai, dat de nazi's weer een grote mond krijgen. Ik herinner me nog goed, hoe Seidlitz geroepen heeft, dat men de Polen tot moes moest slaan. Maar men heeft ons tot moes geslagen.” Karl dacht: de communisten zijn toch verschrikkelijk onvoorzichtige mensen. Waarom gooien ze het nu niet met Amerika op een accoordje? De Amerikanen hebben veel dollars en een of andere vreselijke bom. Wanneer de Russen het met de Amerikanen eens zouden worden, dan kon men ongestoord leven. Ik trouwde met Anna, zij laat de herberg aan haar moeder over en gaat haar iedere Zondag bezoeken. Maar de communisten schelden op de Amerikanen. Dat is toch waanzin... Aan het nieuwe regime was hij gewend geraakt. Hij nam geen aanstoot meer aan de wetten van de republiek, die Seidlitz „misdadig” noemde, noch aan het portret van Thälmann in het gemeentehuis, of aan de Russen, die zes kilometer buiten het stadje langs de autoweg hun bivak hadden. Als Karl zo nu en dan de Russische majoor tegenkwam, groette hij beleefd: „Goedendag, mooi weer vandaag” of „Goedendag, wat is het winderig vandaag.” Dan keek hij bedroefd naar de heuvel, die met dennen begroeid was, en er nu eens groen, dan weer oranje of zelfs zwart uitzag. Achter deze heuvel woonde Anna, en hij vond het hoog tijd, dat de communisten het met de Amerikanen eens werden.

Op de dag, dat Karl voor de tweede maal buiten zijn schuld een held werd, woei er een ijzige wind, maar hij zei de Russische majoor daar niets over — hij ging door het bos naar Oberwald, om geen politie tegen te komen, want hij had geen grenspas. Dat was natuurlijk een ondoordachte daad van „rode Karl”, maar een plotseling verlangen had zich

van hem meester gemaakt. Hij wist alleen nog maar, dat hij Anna dadelijk wilde zien. Hij nam geschenken voor haar mee, waar hij twee weken lang aan gewerkt had: een mes met een prachtig bewerkt handvat en een klein kistje.

Het was druk in het restaurant „Het witte hert”. Toen Anna Karl in de gaten kreeg, bloosde ze en dat maakte haar nog mooier. Ze verzocht hem beneden te blijven zitten: er waren vandaag veel gasten en de kellnerin kon het niet alleen af, maar over een uur zou ze zich vrijmaken en dan konden ze beiden boven bij haar zitten. Karl zat alleen aan een tafeltje en dronk koele, zure wijn. Om de tijd te doden, haalde hij de krant uit zijn zak, waarvoor hij 's morgens geen tijd had kunnen vinden.

Aan de lange tafel naast het buffet zaten Amerikanen: een officier van de militaire politie en twee in burger. Zij spraken op luide toon met elkaar en lieten ieder ogenblik de kellnerin komen. Niemand schonk aandacht aan hen: sedert Oberwald controlepost was geworden, waren de Amerikanen veelvuldige gasten in „Het witte hert”.

— Het is hier te stil bij u, — zei Smeadle tot kapitein Cannel.

De kapitein glimlachte schuldbewust en antwoordde:

— Laten we nog een kersenbrandewijn drinken.

Smeadle reisde dikwijls naar Oberwald en noemde „Het witte hert” zijn commandopost. Hij werd altijd begeleid door de Duitser Brauer, die volmaakt Engels en Russisch sprak. Smeadle was onvermoeibaar. Richter dacht in zijn naïveteit, dat de Amerikaan zich alleen met hem bezighield, maar voor Smeadle was het stadion van Richter slechts één van de talloze zaakjes, die hij op touw gezet had. Toen generaal Dawes hem eens vroeg, of hij niet bang was zich te versplinteren, antwoordde de majoor: „De hoofdzaak is, dat men iets doet. Zeker, het is belangrijker om een minister uit Thüringen hierheen te lokken, dan om een volkspolitieman koud te maken, maar mij bevredigt zowel het een als het ander... Men moet de Duitsers er voortdurend aan herinneren, dat deze wirwar niet vredig kan eindigen.” De journalisten waren verbaasd over de arbeidskracht en vindingrijkheid van Smeadle: bij al zijn drukte vergat hij ook het agentschap niet en verstuurde bijna dagelijks een telegram. Hij zei: „Het komt erop aan een korreltje te vinden, daar groeien in een oogwenk vijfhonderd woorden uit...” Er behoefde bijvoorbeeld maar een Duitser uit de Sowjet-zone naar Oberwald te komen en reeds telegrafeerde Smeadle een sensationeel bericht over een „massale vlucht uit de rode hel”.

Hij dronk een groot glas kersenbrandewijn en begon kapitein Cannel weer op te warmen:

— Het is verduiveld rustig bij u. Ik heb met uw jongens gesproken, die hebben geen fut meer en ze schijnen vergeten te zijn, dat ze zich naast de roden bevinden...

— De roden geven geen levensteken, — antwoordde de kapitein. —

Laten we er nog een nemen.

Smeadle liet zijn ontstoken, kwaadaardige ogen door het lokaal waren.

— De roden geven geen levensteken zegt u? U hebt zelf ook geen fut meer, kapitein. Kijkt u maar eens — daar zit iemand rustig „Neues Deutschland” 'te lezen. Als generaal Dawes daar achter komt, dan wordt u nooit majoor.

De tolk Brauer zei:

— Dat is waarschijnlijk iemand uit Niederwald. Ik zal het nog even bij iemand hier ter plaatse informeren...

Vijf minuten later kwam hij terug:

— Ik had gelijk, dat is „rode Karl”, de gewezen burgemeester van Niederwald. Hij maakt de waardin van „Het witte hert” het hof.

Smeadle stoof op:

— Dat is helemaal fraai. „Rode Karl” zit in „Het witte hert” en leest een rede van Pieck. En kapitein Cannel denkt ondertussen over de mooie heupen van Jenny Powell. Hoe weet u, of de waardin ook niet een rode is? Dan is ze van alles op de hoogte... Het zou me niet verbazen, als de Russen morgen in paradepas naar de Rijn marcheerden..

— Hij is waarschijnlijk langs de weg door het bos gekomen — zei de kapitein. — Er is hier een prachtig bos en de Duitsers hebben lange benen. Maar nu hij hier is, kunnen we wat met hem praten, wij hebben de tijd. Laten we er nog eentje nemen.

Hij keek met glazige ogen naar de rode, die de rede van Pieck las, maar het tafeltje was leeg. De kapitein dacht: ik schijn hem al om te hebben. Van ergernis dronk hij nog een glaasje.

Karl was boven, in de kamer van Anna. Toen hij door het bos liep, had hij erover nagedacht, wat hij Anna zou zeggen. Hij moest haar overhalen om te trouwen. Ze konden toch niet eeuwig wachten. De communisten zouden het wel niet met de Amerikanen eens worden, maar liet leven ging verder. Hij had een rede in zijn hoofd, die hem zeer overtuigend voorkwam. Anna moest er thans in toestemmen... Maar nu zei hij niets en keek Anna zwijgend aan. Had hij zijn tong verloren? Toch zeker niet van het glas lichte moezelwijn. Hij had waarschijnlijk te zeer naar haar verlangd, maar misschien gaf het feit, dat hij een onrechtmatige daad begaan had, hem moed. Hij ging onverwacht naast Anna op de divan zitten en begon haar te kussen. Hij had dat vroeger nooit durven doen. Anna begreep, dat zij hem tot rede moest brengen. Zij zei: „Karl, ga in de leunstoel zitten”, — maar nadat zij dit gezegd had, kuste zij Karl zelf.

Er werd geklopt. Anna deed niet open: zij moest even haar toilet maken.

— Vlug een beetjel...

Politieagent Rosen kwam de kamer binnen. Zonder Anna aan te kijken zei hij tegen Karl:

— Mag ik uw grenspas even zien?

Wat een loeder, dacht Karl, ik kan me nog herinneren, hoe hij schreeuwde, dat we tot India zouden komen, toen hij bij de Hitler-jeugd was.

— Ik heb geen grenspas, — antwoordde Karl.

Rosen leidde hem weg. Anna zocht haar haarspelden bij elkaar en hilde zachtjes.

Smeadle kon heel wat verdragen: denk maar eens aan — hij had een halve liter kersenbrandewijn gedronken en was niet gaan slapen, — maar had uitgedacht, wat hij met „rode Karl” zou doen.

— Bent u al lang communist?

— God bewaar me, — antwoordde Karl, — ik ben nooit communist geweest. Ik ben ivoorsnijder, ik heb twee medailles.

Karl vertelde, hoe hij bij toeval burgemeester was geworden. Het was verschrikkelijk, dat de communisten zich niet wilden verzoenen met de Amerikanen. Het was hoog tijd voor hem een gezin te stichten.

— Het staat er slecht met u voor, — zei Smeadle, — de Duitse politie heeft me verteld, dat u zonder grenspas hierheen bent gekomen en ook nog een wapen bij u had.

— God weet, dat ik geen enkel wapen bij me had.

— Men heeft een mes bij u gevonden.

Karl lachte:

— Dat is een oud soldatenmes, ik heb er een nieuw handvat aan gemaakt, dat is kunstsnijswerk...

— U heeft mooi praten over een handvat, maar het mes heeft toch een lemmet... Met zulk snijwerk kan men gemakkelijk een mens om zeep brengen.

Karl sloeg de handen voor zijn gezicht: het was duidelijk, dat hij verloren was. Seidlitz zou nu met hem afrekenen, omdat hij hem aan de „Stahlhelm” herinnerd had...

— Wij mengen ons niet in de aangelegenheden van de Duitse politie, — zei Smeadle. — Maar ik ken hier een paar mensen en ik zal proberen u vrij te krijgen...

Hij ging naar de kamer, waar de politiechef zat, en zei lachend:

— Dat is geen „rode Karl”, maar een domme Karl. Ik geloof, dat u hem zult moeten loslaten. Weest u maar niet boos, over een paar dagen komt het vogeltje vanzelf weer naar u toe gevlogen.

Toen hij weer bij Karl was, zei hij:

— Ik zou u de volgende raad willen geven: verhuist u hier naar toe. Niemand zal u iets doen. Dat heeft men mij gegarandeerd. Wanneer wij Amerikanen ons voor iemand inzetten, dan zal beslist niemand hem aanraken. U moet alleen een verklaring afgeven, dat u voor de roden gevlucht bent. U bent burgemeester geweest en hebt u er aan den lijve van kunnen overtuigen, wat de Russische knuppel voor een ding is.”

— Waarom zou ik liegen! — riep Karl uit. — Niemand heeft me kwaad gedaan. Ik was niet van plan hierheen te vluchten...

Smeadle haalde zijn schouders op.

— Ik ben een buitenstaander. Ik ben hier toevallig op doorreis, ik ben zelf geen militair, maar journalist. Ik had met u te doen, dat is alles... Ik heb namelijk gehoord, dat men het protocol opstelde. Zij willen u opsluiten. Met moeite heb ik hen er van af kunnen brengen... Maar als u liever wilt zitten, heb ik er niets tegen...

Hij ging naar het restaurant „Het witte hert” terug, dronk nog een glas met de kapitein en zei:

— Ik zal weer eens naar mijn Karl gaan, hij zal nu wel rijp zijn.

Tegen de morgen tekende Karl de verklaring, die Smeadle opgesteld had en men liet hem vrij.

Smeadle nam een koude douche en kwam volkomen fit bij Cannel. De kapitein lag met zijn hoofd in een natte handdoek gewikkeld in bed. Smeadle spotte neerbuigend:

— U hebt, geloof ik, niet meer gedronken dan ik. Niet het bijtje erbij neerleggen, kapitein. Vergeet u niet, dat de roden hier vlakbij zijn. Over de roden gesproken — we keren direct naar Berlijn terug en gaan onderweg in Niederwald aan...

De kapitein sprong op, voelde zich echter misselijk worden en ging weer op zijn rug liggen.

— Ze zullen u niet doorlaten.

— Wie weet, ik ben immers geen militair, maar een onschuldige journalist. Ik wil eens een kijkje nemen in Niederwald. Enkele Duitsers beklagen zich erover, dat het daar nu geen leven is. Misschien overdrijven ze, ik wil waarheidsgetrouwe berichten geven...

— Ik zeg u toch, dat ze u niet zullen doorlaten.

Smeadle lachte luid:

— Houdt u mij voor een kind? Natuurlijk zullen ze mij niet doorlaten. Maar ik zal met hen spreken. Dan heb ik stof om over te schrijven. Bovendien heb ik vandaag niets te doen en dan heb ik wat verstrooiing.

— U zult moeilijkheden krijgen. Wij moeten ons aan de regels houden.

— Er is één regel, die wij altijd in acht moeten nemen en die u vergeten schijnt te zijn: de roden niet met rust laten. Gooi de lamlendigheid van u af, kapitein! Wilt u nog kersenbrandewijn?

Smeadle schonk twee glaasjes in. Cannel steunde:

— Ach, gaat u toch... Alleen van de lucht word ik al beroerd...

De tolk Brauer vond het plan van Smeadle dwaas: hoe kan een verstandig mens naar Niederwald willen gaan zonder visum en dan nog wel over de straatweg? Maar Brauer wist, dat hij te gehoorzamen had. Tijdens de nazi's had hij op de persafdeling gewerkt en toen men hem de zotte vlugschriften gaf, die voor de Russen bestemd waren, had hij deze vertaald — bevel is bevel.

Toen de wagen van Smeadle van de autoweg afboog en de weg naar Niederwald opreed, vroegen de Russen om papieren. Smeadle zocht lang in zijn zakken en vond tenslotte de lidmaatschapskaart van de club „De onversaagden” en proestte van plezier. Hij is dronken, dacht Brauer ontzet. Dat ik dat niet eerder gemerkt heb. Hij heeft zijn roes niet uitgeslapen...

— U vergist u, — zei de Rus. — U moet iets anders hebben...

Smeadle lachte weer:

— Ik heb nog heel wat andere papieren. Mijn perskaart bijvoorbeeld, ik ben vertegenwoordiger van het agentschap „Transoc”. Kent u dat niet? Dat geloof ik, u kent heel veel niet. Brengt u ons naar uw chef.

Brauer stotterde:

— Waarom hebt u dat uitgedacht?

— U hebt ook het bijltje er al bij neergelegd, Brauer. Misschien wilt u ook een handdoek om uw hoofd wikkelen net als kapitein Cannel?

Zij werden in een klein huis gevoerd. In de eerste kamer zat een soldaat te typen, twee anderen waren aan het schaken. Smeadle keek in de papieren, die op tafel lagen. De soldaat borg de papieren zonder iets te zeggen in zijn lade. Smeadle stootte Brauer aan:

— Zag u dat? Hij verstopte de registratielijst van passerende auto's voor mij!

— Zouden wij niet liever naar Berlijn rijden? — stelde Brauer voor.

— U hebt de hele nacht niet geslapen, u hebt rust nodig.

— Ik wist niet, Brauer, dat u zo een lafaard was. U mist ieder gevoel voor humor. Een mens kan zich niet altijd met ernstige dingen bezig houden, hij moet zich ook eens amuseren. Probeert u er liever achter te komen, hoe de chef hier heet.

— Gaat u binnen, — zei tenslotte een soldaat en wees op de deur naar de tweede kamer.

Smeadle zag een niet meer jonge Russische majoor met een bars en onvriendelijk gezicht. De Rus keek Smeadle opmerkzaam aan en vroeg:

— Waarmee kan ik u van dienst zijn?

— Wij hebben een kleine panne: de carburator werkt niet. Ik wilde de gelegenheid benutten en een of twee uur in Niederwald pauseren. Maar uw ondergeschikten brachten me bij u. Ik ben journalist. Wij verlangen er naar een vriendschappelijk contact met de Russen tot stand te brengen — vrije informatie is daartoe een eerste voorwaarde...

De Rus lachte nauwelijks merkbaar:

— Ik had niet gedacht, dat u ook journalist was, majoor. Maar als u journalist bent, dient u ook de regels te kennen. U heeft geen visum van de controlecommissie en dus moet u naar Berlijn doorrijden. Men zal uw chauffeur helpen bij het repareren van de auto. Als u moe bent, zal men u een ruimte aanwijzen, waar u kunt blijven, tot de reparatie klaar is...

Hij wees met zijn hand naar de deur. Brauer ging er als eerste uit. Hij was blij, dat alles goed afgelopen was. Smeadle bleef een ogenblik staan en nam de majoor in zich op. Een onaangenaam gezicht, dacht hij, hard, en ook zijn haren zijn hard. Hij is grijs, dat had hem wat goedmoediger kunnen maken, maar nee, die blijven tot aan hun dood fanatici. Bij het weggaan draaide hij zich nog een keer om en zei:

— Maakt u zich over de auto geen zorgen. Dat maken we zelf wel in orde. Maar wie heeft kans gezien u te melden, dat ik in het leger majoor geweest ben?...

De Rus gaf geen antwoord.

In de auto sloiep Smeadle dadelijk in. Ook Brauer viel in slaap, nu hij gerustgesteld was: eindelijk reden ze dan naar Berlijn. Bij een kuil schrok Smeadle wakker, wreef met zijn hand de punt van zijn neus en lachte hardop:

— Ik kan me voorstellen, hoe zwaar het die „rode Karl” zal vallen zijn hele spulletje in de steek te moeten laten. Genoeg geslapen, Brauer, anders zou u uw geluk kunnen verslapen of tenminste een slok kersenbrandewijn.

Hij haalde een plat flesje uit zijn achterzak, nam een slok en gaf het aan Brauer.

— Zeker, de voormalige burgemeester van Niederwald is geen minister uit Thüringen, maar men kan niet alleen snoeken vangen. Baars is ook vis... Maar die Russische majoor is een echte moordenaar. Ik zal hem direct in mijn eerste artikel beschrijven. Hebt u genoteerd hoe hij heet?

— Dat is gemakkelijk te onthouden, hij heeft een korte naam — majoor Alper.

Osip, op wie Smeadle wegens de koele ontyangst vloekte, stond bij zijn kameraden en ondergeschikten bekend als een ontvankelijk man. De kleine Sowjet-afdeling, die aan de demarcatielijn lag, had geen gemakkelijk leven. De soldaten van kapitein Cannel en de politie van de regering in Bonn lokten van tijd tot tijd grensincidenten uit. Een maand geleden hadden de Amerikanen een open strook in het bos onder vuur genomen en twee Duitsers daarbij gedood. Majoor Alper werd midden in de nacht gewekt, hij haastte zich naar de plaats van de gebeurtenis, en slechts aan zijn koelbloedigheid was het te danken, dat het niet tot een werkelijk gevecht kwam.

De Sowjet-militairen hadden heimwee naar hun gezinnen en hun land, velen waren lange tijd niet met verlof geweest. Majoor Alper wist zijn

mensen met een vriendelijk woord op te monteren. Hij was grijs geworden; zijn vroeger zo harde ogen hadden een nieuwe uitdrukking gekregen — van medelijden en toegeeflijkheid; slechts wanneer hij dacht aan de lieden, die een nieuwe oorlog voorbereidden, sprak er meedogenloosheid en onverzoenlijkheid uit deze ogen.

Osip had een goed geheugen. Raja had eens gekscherend gezegd, dat hij de verkoopster in de kiosk, waar hij een jaar geleden sigaretten had gekocht, nog zou herkennen. Hij herkende in de onbeschaamde journalist dan ook onmiddellijk de majoor, die eens bij hem gekomen was om tot overeenstemming te komen over uitwisseling van de uit een Duits kamp bevrijde mensen. Dat was reeds lang, bijna vijf jaar geleden, op de dag der overwinning... Nadat Osip Smeadle had uitgelaten, zei hij tot Bykow:

— Wat een schoft! En nog dronken ook... Waarom hebt u hem bij mij binnengelaten? Wij zitten hier niet om de mensen te ontnuchteren...

Hij herinnerde zich, hoe majoor Smeadle zich over de negers had uitgelaten. Zij beschouwden zich indertijd al als een „hoger ras” en haatten ons. Minajew schreef, dat de schurk, die hem dat papiertje in zijn revers genaaid had, zei, dat hij mij eens ontmoet had. Misschien was dat wel diezelfde Smeadle... Zou het hun werkelijk lukken miljoenen mensen om te brengen en levend te verminken?... Gisteren liet luitenant Dorochow een foto van zijn dochttertje zien, een leuk meisje, zij is naar de vijfde klas overgegaan, met louter tieners. Alenka zou nu ook in de vijfde klas gezeten hebben, misschien zelfs in de zesde. Zulke bandieten als Smeadle willen Dorochows dochttertje vermoorden. Het is hoog tijd, dat de fatsoenlijke Amerikanen tot bezinning komen! O zeker, als ze aan ons komen, zullen wij hun mores leren, dan helpen hun geen oceanen. Men hoeft slechts naar onze mensen te kijken, zij laten het hoofd niet hangen, leren goed, iedereen ziet het gevaar, ons zal men niet overrompelen. Maar wat een ellende brengt de oorlog met zich mee! Je verstand verzet zich tegen de gedachte, dat dat alles zich kan herhalen, dat die teugelloze bende onze met zoveel moeite opgebouwde steden en fabrieken zal gaan verwoesten, hele landen in woestenijen zal veranderen en miljoenen prachtige mensen afslachten. Die Dorochow, wat kan hij heerlijk van zijn Kasjin vertellen, gewoon een roman, een schrijver kan het niet beter. En hem kan een vent als Smeadle vermoorden... Wat ziet die kerel er weerzinwekkend uit, ik ben ervan overtuigd, dat hij in zijn hele leven nog nooit iets behoorlijks heeft gedaan en alleen de mensen het leven vergald...

Verleden voorjaar had Osip verlof gekregen. Hij was opgewonden: ik weet niet eens, naar wie ik toe ga, ik heb niemand meer... In de wagon maakten de verlofgangers gekheid, zij lachten, vertelden van thuis, ieder had haast, de een om zijn vrouw, een ander om zijn ouwelui, weer een ander om zijn meisje weer te zien. Een jong luitenant mompelde

in de slaap: „Masja! ... Masja! ...” In Brest aangekomen, voelde Osip zich dadelijk rustig: er werd Russisch gesproken, alles was zo eigen en vertrouwd — de gezichten der meisjes, de slogans, de mussen en de borsjtsj in de restauratie. Hij schaamde zich over zijn vroegere gedachte: ik ben ook een mooie om mij af te vragen, naar wie ik toe ga. Naar mijn vaderland natuurlijk ...

Hij ging naar Kiëw en zocht zijn vroegere collega's op. Jasjtsjenko vertelde hem:

— Let u maar eens op de cijfers; het is belachelijk, als je aan de vooroorlogse productie denkt, de maatstaven zijn anders ...

Osip luisterde gespannen, als betrof het zijn eigen werk. Het deed hem verdriet te horen, dat Ignatjoek gestorven was, — hij was een eminent werker! Goed, dat Korotkow bevorderd was — lid van het college, geen kleinigheid, en terecht: hij beschikte over een geweldige energie.

Osip wilde leven zoals allen om hem heen, wilde in het verleden terugduiken. Hij haalde zijn oude costuum uit de koffer. Het was hem een beetje nauw geworden, maar ach, het ging nog ... Hij zwierf van de ochtend tot laat in de avond door Kiëw. De grote smart om zijn verwoeste leven mengde zich met vreugde: zijn vaderstad kwam weer omhoog, leefde op en groeide. Hier heb ik voor het laatst met Raja gewandeld, wij hadden verschil van mening, en zij zei opeens: „Kijk liever eens, wat je hier een mooi uitzicht hebt ...” Een prachtige weg hebben ze aangelegd. En het openluchttheater is een schoonheid! Jammer, dat Raja dit niet ziet, zij hield zo van de Dnjepr ... Er zijn veel kinderen in het park. Dat is altijd de trots van Kiëw geweest — de parken, en in de parken kinderen en vogels. Hier heeft Alenka in het zand gespeeld ... Wat een mooie lantaarns op de Kresjtsjatiek, brede trottoirs, goed dat ze er kastanjes geplant hebben, zonder kastanjes was het niet je ware geweest. En iedereen gaat hier wandelen, hoewel er geen winkels en geen huizen zijn. Het is merkwaardig, hoezeer de Kiëwers op de Kresjtsjatiek gesteld zijn! Ik weet nog, hoe mama altijd zei: „Ik ga naar de Kresjtsjatiek,” — dat was als een feest voor haar ... De Hitlerianen wilden alles vernietigen, maar Kiëw leeft en wordt steeds mooier. Onze mensen bezitten de ware kracht, anderen hadden het al lang opgegeven, maar onze mensen bouwen alles weer op. In de krant lees je elke dag, dat de Amerikanen zich voorbereiden: militaire steunpunten, atoombommen, — kortom, een grote zwijnerij. Maar ons volk is rustig, ze werken, wandelen 's avonds op de Kresjtsjatiek en lachen. Men gelooft in Stalin, in het volk. De Amerikanen zien dat niet. Misschien willen zij het niet zien. Ze hebben toch hun ambassade, ze reizen rond en kijken rond. Je hoeft slechts op straat te lopen en met deze of gene te praten om te begrijpen: ze kunnen beter van ons afblijven, als ze het toch proberen, zullen wij hen op hun nummer zetten ... Als de Kresjtsjatiek maar gauw klaar komt! Ik kan mij voorstellen, wat dat voor een straat wordt! ...

Op een grauwe, regenachtige dag ging hij naar Babi Jar; hij wilde nog eens de plaats bezoeken, waar zijn moeder en Alja omgekomen waren. Hij liep door de eindeloze Loekjanowka en dacht eraan, hoe de oude Hana en de kleine Alja, die niet begreep, waarheen zij ging, door deze straat gegaan waren.

Hij stond lang op het witte zand van Babi Jar, haalde zich zijn moeder en dochtertje voor de geest en dacht na over het lot van Raja. Deze gedachten voerden hem ver in het verleden terug en hieven hem op: hij zag Raja's heldendaad voor zich.

Toen hij gelukkig was, beseftte hij zijn geluk niet, vond hij, dat alles goed uitgekomen was — hij had een vrouw, die van hem hield, en een dochtertje. De macht der liefde beseftte hij pas werkelijk, nadat hij Raja verloren had. De vrouw van kapitein Tsjoemakow was in vierenvestig in de evacuatie gestorven. Een jaar geleden had hij Osip aarzelend gezegd: „Ik geloof, dat ik maar weer ga trouwen...” Osip had zich erover verheugd, hij zei tegen Tsjoemakow, dat hij dat een prachtig idee vond, — voor een man alleen was het leven moeilijk, nu zou hij weer een tehuis en kinderen hebben... Osip kon zich echter niet voorstellen, dat hijzelf een nieuw gezin zou stichten. Hij droeg een kleine foto van Raja in uniform in zijn zak. Raja had op de achterkant van de foto geschreven: „... als je maar niet denkt, dat ik er zo uit zie, dat is het werk van de fotograaf. Voor jou ben ik nog steeds dezelfde — je Raja uit Kiëw.” Hij keek naar de foto, Raja's ogen kwamen tot leven, haar lange wimpers trilden, zij fluisterde: „Dommerd, jij begrijpt er niets van...” Dat was waar, hij had niet begrepen, wat liefde was. Dat was niet meer goed te maken, een tweede Raja zou hij niet hebben. Maar hij had vrienden, kameraden, een groot streven, een groot land. En Raja was bij hem, zij zou hem nooit verlaten...

Die avond voelde hij zich eenzaam, hij had er behoefte aan, met iemand rustig te zitten praten. Het schoot hem te binnen, dat hij Jasjtsjenko beloofd had langs te komen, maar hij dacht op hetzelfde moment: nee, vandaag niet. Hij begint meteen weer over de productie. En nu verlang ik naar huiselijkheid en hartelijkheid... Weet je wat, ik ga naar luitenant Worobjow, hij heeft mij geschreven, dat ik beslist bij hem moest aankomen. Wij zijn toch drie jaar samen aan het front geweest, dan kun je de nodige herinneringen ophalen.

Wanneer Osip aan Worobjow dacht, voegde hij onwillekeurig „luitenant” aan zijn naam toe, hoewel Worobjow reeds lang gedemobiliseerd was. Hij werkte op een machinefabriek. Osip herinnerde zich de straat en het huisnummer, alleen het nummer van de woning was hij vergeten. Het huis vond hij gemakkelijk. Vier verdiepingen en veel woningen. Aan de straatdeur stond een man van klein postuur met een langafhangende schrale snor. Osip vroeg:

— Kunt u mij ook zeggen, in welke woning Worobjow woont,

Alexander Andrejewitsj Worobjow? ...

De man met de knevel spuwde op de grond en antwoordde onwillig:

— Tweede opgang rechts ... Hebt u misschien een sigaret voor mij?

Osip tastte in zijn zak en haalde er een doosje uit. Het was leeg ...

— Tot mijn spijt heb ik er niet één meer.

— U hebt nooit iets voor anderen ... Waarom gaat u niet naar Palestina? U hebt nu toch uw eigen staat? ...

De woorden drongen niet terstond tot Osip door, hij vroeg: „Wat ... Ach, jij schoft! ...” Maar de man met de knevel was reeds verdwenen.

Worobjow zat zijn dochttertje met haar huiswerk te helpen, toen Osip binnenkwam. Zij omarmden elkaar en begonnen dadelijk over hun gemeenschappelijke vrienden. Het meisje glimlachte tegen de bezoeker en zei toen klagend:

— Papa, ik kom er alleen niet uit ...

— Nu gaat het niet, — antwoordde Worobjow. — Zie je dan niet, wie wij op bezoek hebben? Zulke gasten hebben wij niet vaak ...

Osip lachte:

— Laat mij eens zien, Masjenka, dan zal ik het proberen ...

Hij fronste het voorhoofd:

— Dat valt niet mee ... Vijfde klas? Nou, jullie zijn me wiskunstenenaars ... Ik heb hem al! Je moet zestien met drie vermenigvuldigen, ja ja, met drie, en dan door vier delen, want er zijn vier bassins. Twaalf emmers ... Hier ...

Hij dacht: een aardig meisje. Alenka had nu ook in de vijfde gezeten ... Dat was een goed idee van mij om naar Worobjow toe te gaan, een mens voelt meteen, dat hij leeft zoals het hoort, een sympathieke vrouw, Masjenka, bloemen op de vensterbank, hij heeft interessant werk ...

Worobjows echtgenote, een mollige en zorgzame vrouw, maakte het avondeten klaar en zei daarbij: „Had ik maar geweten, dat u zou komen ... Dan had ik kwarkpirogs gemaakt ...” Zij sprak zacht, met een Kiëws accent, en Osip moest van plezier voortdurend glimlachen. Zij lieten het zich smaken. Worobjow lachte: „Nee, honderd gram wodka hoort er beslist bij, nu vooruit, en nog honderd, op ons weerzien, dat kan geen kwaad ... Weet je nog, hoe ik bij Kastornaja half bevroren was en jij mij een heel theeglas vol inschonk? ...”

Zij haalden herinneringen uit de oorlogsjaren op: de heuvel bij Stalingrad, Minajew, Zaroebin, Sja powalow, Lina, de levenden en de gevallen, de lange weg tot aan de Elbe, de vreugden, tegenslagen, opwindingen en verwachtingen. Worobjows vrouw luisterde naar hen en zuchtte. De gehele oorlog had zij op een fabriek in Tsjeljabinsk gewerkt en haar leven daar was één verlangen naar de korte brieven van haar man geweest. Nu zij naar Osip luisterde, verwonderde zij zich nogmaals over haar geluk: dat had hij dus allemaal meegemaakt, en toch was hij teruggekomen ...

Masjenka werd naar bed gebracht. Worobjow vertelde van zichzelf, van de fabriek: een nieuwe afdeling, en de modernste installaties! ... Osip was verrukt. Het deed hem goed, dat zijn kameraad een goed leven leidde, dat de machines op de fabriek wonderen verrichtten, dat de kinderen in de vijfde klas moeilijke sommen opkregen. Het geluk van deze mensen warmde hem, hij lachte en schertste, en had iemand, die van zijn lot niets afwist, hem nu gezien, dan zou hij gezegd hebben: die is pas gelukkig! ...

Toen vertelde Osip over zijn militaire studie, het leven in Duitsland en de Amerikanen.

— Ik kon er gewoon niet over uit, toen ik in de krant die geschiedenis van Minajew las, — zei Worobjow. — Je kunt het je nauwelijks voorstellen — op klaarlichte dag ... wat een bandieten! ...

Osip glimlachte:

— Ik ken ze nu. Vlak bij ons ligt een bataljon militaire politie. Jij hebt het goed gezegd, het zijn je reinste bandieten ... Elke dag halen ze iets uit ...

— Willen ze dan werkelijk weer oorlog voeren?

— Ze willen wel, maar durven niet, daar mama het verbiedt ... Ik zie aan de Duitsers, hoe alles op de wereld veranderd is. Je zou denken, dat je de mensen moeilijk nog meer het hoofd op hol kunt brengen dan Hitler het gedaan heeft ... Maar kijk nu eens naar Niederwald. Een klein stadje, niets geen industrie, kooplui, ambtenaren, ambachtslieden. Wat moet je met zulke mensen beginnen? Maar de opgroeiende jeugd is goed. Zij willen werken. Duitsland weer opbouwen, een nieuw leven beginnen. De ouderen lopen natuurlijk nog met allerlei waandenkbeelden rond, maar ook hun ogen zijn een beetje opengegaan. De Amerikanen zaniken hun door de radio van de ochtend tot de avond in de oren, maar zij lachen erom en zeggen: „Wij zijn het vechten beu, laten de Amerikanen maar gaan vechten, als zij daar zo'n zin in hebben.” Zo zie je, wat een veranderingen, en dat alles in vijf jaar tijds ... Om van de andere landen maar te zwijgen. Vorige herfst kwam er een Duitser uit Frankrijk in Niederwald terug; hij was eerst in krijgsgevangenschap geweest en was er toen blijven hangen, een gewoon man, meubelmaker, hij vertelde, dat de Fransen de Amerikanen niet kunnen luchten of zien, zover is het al gekomen ... Ik geloof nog altijd, dat de Amerikanen tot inzicht zullen komen en de schurken in hun eigen land onschadelijk maken, het is toch een bekwaam en verstandig volk ... En anders ...

— Anders zullen ze ervan lusten. De Duitsers zijn er vast niet erg enthousiast over, dat zij bij ons binnengevallen zijn. Ze moesten de Amerikanen ronduit zeggen: genoeg gebluft over de bom! Zo praten bij ons alle arbeiders. Leeft zoals het jullie behaagt, maar laat ons met rust. Zijn het dan zulke ezels, dat zij dat niet inzien? Niemand is van plan hen iets te doen, maar als zij op ons afkomen, moeten ze zich niet beklagen

— wij zullen hen weten te vinden, te land, over zee en door de lucht...

— Dat is het hem juist, dat zij er niet bijilstaan. En schurken hebben ze bij de vleet... Ik krijg dikwijls bezoek van hun officieren. Een van hen was journalist. Naderhand heeft hij in de krant over ons geschreven, kolonel Serdjoekow heeft het mij laten zien... Mij heeft hij als een „beul” beschreven. Hij schrijft, dat de mensen bij ons hunkerend naar hun komst uitzien. Net als Hitler. Die hoopte ook, dat hij met bloemen binnengehaald zou worden...

Osip moest plotseling aan de man aan de straatdeur denken. Hij lachte bitter:

— Ik heb er bij jou in huis zo een ontmoet... Ik vroeg hem naar het nummer van je woning, en hij riep mij na, dat ik hem beter naar Palestina kon smeren. Begrijp je?...

— Wat een schoft!... Dat is zeker Kopalenko geweest Klein van stuk, en met een snor?...

Osip knikte. Hij was vol van zijn eigen gedachten:

— Nee, begrijp je, tegen wie hij dat gezegd heeft? Ik sta aan de grens, vlak bij de Amerikanen, en hij stelt mij voor, naar een Amerikaanse kolonie te gaan!...

— Maar wind je toch niet zo op, ik zeg je, dat het een schoft is. Hier in huis kent iedereen hem... Tijdens de Duitsers is hij in de stad gebleven en heeft een commissiehandel opgezet, het is dus duidelijk, wat dat voor een individu is. Zo één loopt mee met iedereen, als hij er maar aan verdient. Maar hoeveel van zulken zijn er? Een paar honderd. Wat betekent dat in verhouding tot het volk? Een klein vuiltje... Weet je nog, hoe wij in de buurt van Pakoel de burgemeester in handen kregen? Zo'n type is Kopalenko ook...

Worobjows vrouw was ontstemd. Zij wist, hoeveel haar man van de majoor hield, wist, dat Osips hele gezin in de oorlog omgekomen was, en daar vermat zo'n Kopalenko zich, hem te beledigen, en nog wel toen hij op weg naar hen was... Zij schonk thee in en zette Osip een kopje voor:

— Alstublieft, drinkt u wat... Hij is een slecht mens, ook ons belastert hij... Maar ik ben zo blij, dat u hier bent, Osip Naoemowitsj, u kunt zich niet voorstellen, hoe blij ik ben, want Sasja heeft mij verteld, wat u voor een man bent!... Als u wilt, kunt u bij ons blijven logeren. Het is wel wat nauw, maar Masjenka kan bij ons slapen, zij heeft een lichte kamer en wij zullen iemand hebben om te verwennen...

— U hebt een heerlijk dochttertje. U ziet, hoe prettig ik mij bij u voel! Ik ben echt weer tot mijzelf gekomen. Wij hebben herinneringen opgehaald... Ik dank u voor de uitnodiging, Nastasia Iwanowna, maar het gaat niet — ik heb familie, een oom en nichten... Jij bent toch ook een Klëwer, nietwaar, Sasjko?...

— Eigenlijk niet, ik ben in Bachmatsj geboren, maar ik woon al twintig jaar in Kiëw...

— Ik ben wel in Kiëw geboren, in Podol. Hier heb ik mijn vrouw leren kennen, hier is mijn dochttertje geboren. Hier zijn mijn moeder en Alja vermoord... Mijn hele leven is aan Kiëw gebonden. Ik heb de stad in een vreselijke tijd weergezien, toen zij pas bevrijd was. Jij kunt je niet voorstellen, hoe gelukkig ik mij nu voel!... Ik loop op straat en geloof mijn ogen niet. Wat is er in die vijf jaar veel gebouwd!... Ik kom als een ander mens bij mijn afdeling terug. Het is iets heerlijks, zijn vaderstad weer te zien...

Hij bleef tot twee uur 's nachts bij de Worobjows zitten. Toen ging hij naar zijn hotel: hij had helemaal geen familie, hij wilde de Worobjows alleen niet lastig vallen. De nacht was warm, de regen was opgehouden. Osip liep geheel in gedachten verzonken, hij dacht tegelijkertijd aan het zand van Babi Jar, en aan het roze dromedarisje, dat zijn broer voor Alja had meegebracht, en aan de goedge glimlach van Nastasia Iwanowna. Opeens huiverde hij en bleef staan: op deze hoek heb ik van Raja afscheid genomen. Dat was ook in Mei, ik dacht toen — voor een maand... Rajetsjka, lieveling!... Plotseling zag hij haar voor zich, haar wimpers trilden, zij fluisterde: „Jij begrijpt er niets van...” Nu begreep hij alles: liefde, vaderland, leven... Hij stond alleen op de hoek van twee verlaten straten. Boven hem stak een kastanje haar kaarsen op naar de zwarte hemel. En Osips gelaat straalde door een intense menselijke liefde.

Van verlof teruggekeerd, vertelde Osip: „Het land groeit, neem alleen maar de productiecijfers, gewoon een roman... De wederopbouw van Kiëw is in volle gang, er is al veel klaargekomen, ik heb het project voor de Kresjtsjatiek gezien, een schoonheid!... Alles is vol mensen, je komt er gewoon niet door. In de winkels is nu alles te koop, ze zeggen, dat er binnenkort weer een prijsverlaging komt... En wat een kinderen! Ik heb voortdurend naar de kinderen gekeken... Nee, tegen zo'n land kan niemand het opnemen...”

Het optreden van Smeadle verwonderde Osip niet: hij wist, dat de Amerikanen zenuwachtig waren en een voorwendsel voor een botsing zochten. Hij was de onbeschaamde Amerikaan reeds vergeten, toen Bykow hem meldde:

— Kameraad majoor, hier is een inwoner van de stad, die u wil spreken; hij zegt, dat hij de vroegere burgemeester is...

Karl was dadelijk na zijn vrijlating naar Niederwald teruggekeerd. Hij had de vreselijkste dag van zijn leven doorgemaakt. Vroeger had hij gedacht, dat er niets vreselijker was dan oorlog. In Tunis was het verschrikkelijk geweest, in Minsk nog erger. Toch was hij toen niet gedeserteerd. Hoe had hij dat papier kunnen ondertekenen? Niemand had immers een vinger naar hem uitgestoken, ze hadden alleen gedreigd, en hij had de schrik te pakken gekregen. Die journalist was kennelijk

een grote schurk, hij had van die onrustige ogen, nu eens mummelde hij, dan weer schreeuwde hij luidkeels. En hij stonk een kilometer in de wind naar de alcohol... Karl had er niet in mogen toestemmen. Anna had gezegd: „Ik volg je, waarheen je wilt...” Voor het eerst had zij hem getutoyeerd, toen Rosen hem kwam halen. Zij waren nu zo goed als getrouwd, ook al waren zij nog niet bij de dominee geweest... Hij had een ongehoorde domheid begaan. Met die bandieten viel er niet te leven. Seidlitz had hem in elk geval te gronde gericht, wat hij ook ondertekend zou hebben. Ze hebben het nu hoog in het hoofd, morgen beginnen ze weer „Sieg Heil” te brullen. Door dat verwenste papier te tekenen had hij zich alle wegen afgesneden. De Amerikaan had gezegd, dat hij alles in de krant zou zetten als Karl de wijk naar Niederwald zou nemen. Dan zou hij gevangen genomen worden, en terecht: hij had een belastering ondertekend. Hij had dus geen uitweg.

Hij ging naar zijn werkplaats, keek naar zijn instrumenten en besepte, dat het met hem gedaan was. Nooit zou hij meer kunnen werken, nooit meer Anna zien. Niemand zou geloven, dat men hem gedwongen had te tekenen. Hij wilde reeds naar burgemeester Schulz gaan en zeggen: „Ze mogen mij arresteren, maar naar Oberwald ga ik niet.” Maar dan bedacht hij, dat Schulz een jonge man en, naar men zei, zeer radicaal was, hij zou zeggen: „U had moeten nadenken, alvorens uw handtekening te plaatsen...” Hij herinnerde zich de Russische majoor, bij wie hij om raad placht te komen, toen hij nog burgemeester was. Dat was een bedaard man, hij kwam de bevolking der stad altijd tegemoet, hij had zeker een gezin, kinderen, — zo iemand kon Karl begrijpen.

Karl vertelde majoor Alper uitvoerig van zijn ongeluk. Natuurlijk had hij niet zonder permissie over de grens mogen gaan, dat wist hij, maar hij moest beslist naar Oberwald. Hij was tweeëndertig, maar hij was zo verliefd als een schooljongen, niets aan te doen, zulke dingen komen voor. Hij was maar een doodgewoon mannetje, geen held. Zeker, in de oorlog was hij een held geworden, maar dat was buiten zijn toedoen gebeurd, zijn hart liep over, hij zei hardop, wat velen dachten. Laf was hij nooit geweest, hij begreep zelf niet, hoe hij dat vervloekte papier had kunnen tekenen. Zolang Rosen met hem sprak, had hij niet toegegeven, maar toen mengde zich een Amerikaans journalist in de zaak, kennelijk een sluwe vos. Karl was bang, dat hij gearresteerd zou worden en Anna twee jaar lang niet te zien zou krijgen, en zij had zich diezelfde avond juist bereid verklaard, naar Niederwald te verhuizen. Daarom had hij het toen getekend. De Amerikaan zei, dat het niets dan een formaliteit was, maar hij was kennelijk een doortrapte schurk, die er geen gat in zou zien alles in de krant te publiceren...

— U had niet mogen tekenen, — zei Osip. — Zij wilden chantage op u plegen, die geschiedenis met dat mes is je reinste onzin. Hoe ziet hij er overigens uit, die Amerikaanse journalist?

— Eigenlijk niet, ik ben in Bachmatsj geboren, maar ik woon al twintig jaar in Kiëw...

— Ik ben wel in Kiëw geboren, in Podol. Hier heb ik mijn vrouw leren kennen, hier is mijn dochttertje geboren. Hier zijn mijn moeder en Alja vermoord... Mijn hele leven is aan Kiëw gebonden. Ik heb de stad in een vreselijke tijd weergezien, toen zij pas bevrijd was. Jij kunt je niet voorstellen, hoe gelukkig ik mij nu voel!... Ik loop op straat en geloof mijn ogen niet. Wat is er in die vijf jaar veel gebouwd!... Ik kom als een ander mens bij mijn afdeling terug. Het is iets heerlijks, zijn vaderstad weer te zien...

Hij bleef tot twee uur 's nachts bij de Worobjows zitten. Toen ging hij naar zijn hotel: hij had helemaal geen familie, hij wilde de Worobjows alleen niet lastig vallen. De nacht was warm, de regen was opgehouden. Osip liep geheel in gedachten verzonken, hij dacht tegelijkertijd aan het zand van Babi Jar, en aan het roze dromedarisje, dat zijn broer voor Alja had meegebracht, en aan de goedge glimlach van Nastasia Iwanowna. Opeens huiverde hij en bleef staan: op deze hoek heb ik van Raja afscheid genomen. Dat was ook in Mei, ik dacht toen — voor een maand... Rajetsjka, lieveling!... Plotseling zag hij haar voor zich, haar wimpers trilden, zij fluisterde: „Jij begrijpt er niets van...” Nu begreep hij alles: liefde, vaderland, leven... Hij stond alleen op de hoek van twee verlaten straten. Boven hem stak een kastanje haar kaarsen op naar de zwarte hemel. En Osips gelaat straalde door een intense menselijke liefde.

Van verlof teruggekeerd, vertelde Osip: „Het land groeit, neem alleen maar de productiecijfers, gewoon een roman... De wederopbouw van Kiëw is in volle gang, er is al veel klaargekomen, ik heb het project voor de Kresjtsjatiek gezien, een schoonheid!... Alles is vol mensen, je komt er gewoon niet door. In de winkels is nu alles te koop, ze zeggen, dat er binnenkort weer een prijsverlaging komt... En wat een kinderen! Ik heb voortdurend naar de kinderen gekeken... Nee, tegen zo'n land kan niemand het opnemen...”

Het optreden van Smeadle verwonderde Osip niet: hij wist, dat de Amerikanen zenuwachtig waren en een voorwendsel voor een botsing zochten. Hij was de onbeschaamde Amerikaan reeds vergeten, toen Bykow hem meldde:

— Kameraad majoor, hier is een inwoner van de stad, die u wil spreken; hij zegt, dat hij de vroegere burgemeester is...

Karl was dadelijk na zijn vrijlating naar Niederwald teruggekeerd. Hij had de vreselijkste dag van zijn leven doorgemaakt. Vroeger had hij gedacht, dat er niets vreselijks was dan oorlog. In Tunis was het verschrikkelijk geweest, in Minsk nog erger. Toch was hij toen niet gedeserteerd. Hoe had hij dat papier kunnen ondertekenen? Niemand had immers een vinger naar hem uitgestoken, ze hadden alleen gedreigd, en hij had de schrik te pakken gekregen. Die journalist was kennelijk

een grote schurk, hij had van die onrustige ogen, nu eens mummelde hij, dan weer schreeuwde hij luidkeels. En hij stonk een kilometer in de wind naar de alcohol... Karl had er niet in mogen toestemmen. Anna had gezegd: „Ik volg je, waarheen je wilt...” Voor het eerst had zij hem getutoyeerd, toen Rosen hem kwam halen. Zij waren nu zo goed als getrouwd, ook al waren zij nog niet bij de dominee geweest... Hij had een ongehoorde domheid begaan. Met die bandieten viel er niet te leven. Seidlitz had hem in elk geval te gronde gericht, wat hij ook ondertekend zou hebben. Ze hebben het nu hoog in het hoofd, morgen beginnen ze weer „Sieg Heil” te brullen. Door dat verwenste papier te tekenen had hij zich alle wegen afgesneden. De Amerikaan had gezegd, dat hij alles in de krant zou zetten als Karl de wijk naar Niederwald zou nemen. Dan zou hij gevangen genomen worden, en terecht: hij had een belastering ondertekend. Hij had dus geen uitweg.

Hij ging naar zijn werkplaats, keek naar zijn instrumenten en besepte, dat het met hem gedaan was. Nooit zou hij meer kunnen werken, nooit meer Anna zien. Niemand zou geloven, dat men hem gedwongen had te tekenen. Hij wilde reeds naar burgemeester Schulz gaan en zeggen: „Ze mogen mij arresteren, maar naar Oberwald ga ik niet.” Maar dan bedacht hij, dat Schulz een jonge man en, naar men zei, zeer radicaal was, hij zou zeggen: „U had moeten nadenken, alvorens uw handtekening te plaatsen...” Hij herinnerde zich de Russische majoor, bij wie hij om raad placht te komen, toen hij nog burgemeester was. Dat was een bedaard man, hij kwam de bevolking der stad altijd tegemoet, hij had zeker een gezin, kinderen, — zo iemand kon Karl begrijpen.

Karl vertelde majoor Alper uitvoerig van zijn ongeluk. Natuurlijk had hij niet zonder permissie over de grens mogen gaan, dat wist hij, maar hij moest beslist naar Oberwald. Hij was tweeëndertig, maar hij was zo verliefd als een schooljongen, niets aan te doen, zulke dingen komen voor. Hij was maar een doodgewoon mannetje, geen held. Zeker, in de oorlog was hij een held geworden, maar dat was buiten zijn toedoen gebeurd, zijn hart liep over, hij zei hardop, wat velen dachten. Laf was hij nooit geweest, hij begreep zelf niet, hoe hij dat vervloekte papier had kunnen tekenen. Zolang Rosen met hem sprak, had hij niet toegegeven, maar toen mengde zich een Amerikaans journalist in de zaak, kennelijk een sluwe vos. Karl was bang, dat hij gearresteerd zou worden en Anna twee jaar lang niet te zien zou krijgen, en zij had zich diezelfde avond juist bereid verklaard, naar Niederwald te verhuizen. Daarom had hij het toen getekend. De Amerikaan zei, dat het niets dan een formaliteit was, maar hij was kennelijk een doortrapte schurk, die er geen gat in zou zien alles in de krant te publiceren...

— U had niet mogen tekenen, — zei Osip. — Zij wilden chantage op u plegen, die geschiedenis met dat mes is je reinste onzin. Hoe ziet hij er overigens uit, die Amerikaanse journalist?

— Normale lengte, grijs haar, een vuurrood gezicht . . .
 Osip lachte spottend:
 — Naderhand is hij hier gekomen. Het is een spion, ik ken hem.
 — Wat moet ik nu doen, majoor? Ik laat mij liever hier arresteren, dan dat ik hun in handen val.
 — Bericht uw verloofde, dat zij haar pas in orde moet laten maken. Wij van onze kant zullen haar behulpzaam zijn. Weest u maar gerust, niemand zal u van haar scheiden.
 Osip glimlachte vriendelijk, en Karl leefde op.
 Een week later arriveerde Anna in Niederwald. Karl zei haar:
 — Ik dacht vroeger, dat alle ellende hieruit voortkwam, dat de communisten met de Amerikanen niet tot overeenstemming wilden komen. Maar het zijn de Amerikanen, die niet willen. Onder hen heb je bandieten zoals die journalist. Bij God, ik wens niemand toe, in zijn handen te komen! . . . Ik heb ze nu door. Mijn vader zei eens: „Karl is traag van begrip, maar als hij iets te pakken heeft, laat hij het niet meer los . . .” Als iemand mij nu „rode Karl” noemt, antwoord ik: ja, rood, ik heb er niets op tegen, ik ben er zelfs trots op, want ik wil werken en met mijn Anna leven, en niet vechten, ik vervloek die lui met hun papiertje! . . .
 Nadat Karl was heengegaan, glimlachte Osip nogmaals om het geluk van anderen; toen haalde hij Raja's foto uit zijn zak, keek ernaar en zette zich aan zijn werk.

55

— Wat betekent „is weg”? — riep Smeadle razend uit. — Een architect is geen knoopje aan je bustehouder. Jij hoeft niet te proberen mij voor de gek te houden. Hij is hem naar de roden gesmeerd, dat is het! Maar ik zal hem wel krijgen . . .

Hilde zat zwijgend te snikken. Kurt was vier dagen geleden verdwenen. Hij was niet op etenstijd thuisgekomen. Hilde vermoedde, dat hij naar een of ander liefje was toegegaan, en maakte zich er niet druk over. Zij had die avond een rendez-vous met een Fransman, waarop zij zich verheugde. Zij zou op tijd komen, want Gaston hield er niet van, wanneer zij te laat was. Zij kwam inderdaad op de minuut. Gaston gaf haar dadelijk de genadeslag: hij vertelde, dat hij naar Brussel overgeplaatst werd. Hij trachtte niet eens te doen of het hem speet; hij zei, dat het in Brussel veel vrolijker was, „dat is tenminste een stad en geen puinhoop”.

Hilde keerde met een zakdoek tegen haar ogen naar huis terug: zij kon haar tranen niet bedwingen. Ik heb Gaston verloren, dat was ware liefde, en nu is het uit, elke dag word ik ouder . . . Kurt was niet thuis. Hilde

werd nijdig: dat is een rotstreek, ik mag dan amouretjes hebben, maar 's nachts ben ik altijd thuis. Kurt verscheen ook 's ochtends niet. Ongerust ging zij naar het architectenbureau, waar zij vernam dat Richter gisteravond om zes uur was weggegaan en vandaag niet op zijn werk verschenen was. Hilde hield zich met moeite staande. Hij zit dus niet bij een of ander liefje. Dan moet Smeadle hem gevangen hebben. Vorige week hadden zij een belangrijke bespreking gehad. Kurt had haar verteld, dat de Amerikaan haast maakte, maar dat hij voor niets ter wereld op zijn voorstellen zou ingaan: zijn huid was hem dierbaarder! God nog aan toe, wat een ellende! De tranen van gisteren schenen haar nu belachelijk. Hoe lang had zij met Gaston omgegaan? Amper twee maanden. Met Kurt had zij zeventien jaar van haar leven doorgebracht. Tien jaar was zij hem trouw geweest, had zij met niemand anders ook maar geflirt. Dat was geen toevallige ontmoeting, hij was haar man, zonder hem was zij verloren. Maar het ging niet om haar, zij maakte zich bezorgd over Kurt, zij hield toch van hem, van niemand anders had zij ooit echt gehouden. Waar kon hij zijn? Zij liep van de ene sector naar de andere, ging alle politieposten en ziekenhuizen af. Er was niemand die iets wist. Smeadle kwam en snauwde Hilde zo af, dat zij dacht: wat voor een schurk hij ook is, dit kan geen aanstellerij van hem zijn. Hij heeft Kurt dus niet ontvoerd. Zouden de roden ergens lucht van gekregen hebben?...

Toen zij twee weken later Kurts papieren doorzocht, vond zij een onverzonden brief, geadresseerd aan een zekere Fräulein Schöller. Kurt schreef, dat hij Donderdag in plaats van Woensdag zou komen. Hilde begreep, dat dit zijn liefje was; wellicht wist zij, wat er met Kurt gebeurd was.

Lotte deed haar half-ontkleed open, hoewel Hilde in de namiddag kwam, en overstelpte haar onmiddellijk met scheldwoorden:

— Ach, bent u de vrouw van die ellendeling? Ik benijd u niet... U zegt, dat hij spoorloos is? Met hem zou ik geen medelijden hebben, maar ik beklaag mijzelf. Denkt u misschien, dat ik geld als water verdien? Kijk maar, ik heb een gescheurde onderjurk aan. Ik heb geen rode duit. En dat mannetje van u heeft driehonderd mark van mij „geleend“, alles wat ik bezat. Hij heeft mij wijsgemaakt, dat hij architect was, en hij is doodgewoon een recidivist...

Enigszins gekalmeerd, vertelde Lotte:

— Hij kwam altijd 's Woensdags, maar nu kwam hij zonder enige aankondiging op Maandag binnenvallen. Dat was geen manier, ik had er de grootste moeilijkheden door kunnen krijgen... Hij begon allerlei onzin uit te kramen, maar daar wil ik het nu niet over hebben, hij was in geen enkel opzicht erg pienter. Vroeger vertelde hij mij vaak, dat hij geen rustig leven kon leiden, omdat hij een „echte Duitser“ was. Kunt u zich voorstellen, wat er in mij omging, wanneer ik zo iets moest aanhoren? Twee zusters van mij hebben bij de bombardementen op Dresden

— Normale lengte, grijs haar, een vuurrood gezicht . . .
Osip lachte spottend:
— Naderhand is hij hier gekomen. Het is een spion, ik ken hem.
— Wat moet ik nu doen, majoor? Ik laat mij liever hier arresteren, dan dat ik hun in handen val.
— Bericht uw verloofde, dat zij haar pas in orde moet laten maken. Wij van onze kant zullen haar behulpzaam zijn. Weest u maar gerust, niemand zal u van haar scheiden.

Osip glimlachte vriendelijk, en Karl leefde op.

Een week later arriveerde Anna in Niederwald. Karl zei haar:

— Ik dacht vroeger, dat alle ellende hieruit voortkwam, dat de communisten met de Amerikanen niet tot overeenstemming wilden komen. Maar het zijn de Amerikanen, die niet willen. Onder hen heb je bandieten zoals die journalist. Bij God, ik wens niemand toe, in zijn handen te komen! . . . Ik heb ze nu door. Mijn vader zei eens: „Karl is traag van begrip, maar als hij iets te pakken heeft, laat hij het niet meer los . . .” Als iemand mij nu „rode Karl” noemt, antwoord ik: ja, rood, ik heb er niets op tegen, ik ben er zelfs trots op, want ik wil werken en met mijn Anna leven, en niet vechten, ik vervloek die lui met hun papiertje! . . .

Nadat Karl was heengegaan, glimlachte Osip nogmaals om het geluk van anderen; toen haalde hij Raja's foto uit zijn zak, keek ernaar en zette zich aan zijn werk.

55

— Wat betekent „is weg”? — riep Smeadle razend uit. — Een architect is geen knoopje aan je bustehouder. Jij hoeft niet te proberen mij voor de gek te houden. Hij is hem naar de roden gesmeerd, dat is het! Maar ik zal hem wel krijgen . . .

Hilde zat zwijgend te snikken. Kurt was vier dagen geleden verdwenen. Hij was niet op etenstijd thuisgekomen. Hilde vermoedde, dat hij naar een of ander liefje was toegegaan, en maakte zich er niet druk over. Zij had die avond een rendez-vous met een Fransman, waarop zij zich verheugde. Zij zou op tijd komen, want Gaston hield er niet van, wanneer zij te laat was. Zij kwam inderdaad op de minuut. Gaston gaf haar dadelijk de genadeslag: hij vertelde, dat hij naar Brussel overgeplaatst werd. Hij trachtte niet eens te doen of het hem speet; hij zei, dat het in Brussel veel vrolijker was, „dat is tenminste een stad en geen puinhoop”.

Hilde keerde met een zakdoek tegen haar ogen naar huis terug: zij kon haar tranen niet bedwingen. Ik heb Gaston verloren, dat was ware liefde, en nu is het uit, elke dag word ik ouder . . . Kurt was niet thuis. Hilde

werd nijdig: dat is een rotstreek, ik mag dan amouretjes hebben, maar 's nachts ben ik altijd thuis. Kurt verscheen ook 's ochtends niet. Ongerust ging zij naar het architectenbureau, waar zij vernam dat Richter gisteravond om zes uur was weggegaan en vandaag niet op zijn werk verschenen was. Hilde hield zich met moeite staande. Hij zit dus niet bij een of ander liefje. Dan moet Smeadle hem gevangen hebben. Vorige week hadden zij een belangrijke bespreking gehad. Kurt had haar verteld, dat de Amerikaan haast maakte, maar dat hij voor niets ter wereld op zijn voorstellen zou ingaan: zijn huid was hem dierbaarder! God nog aan toe, wat een ellende! De tranen van gisteren schenen haar nu belachelijk. Hoe lang had zij met Gaston omgegaan? Amper twee maanden. Met Kurt had zij zeventien jaar van haar leven doorgebracht. Tien jaar was zij hem trouw geweest, had zij met niemand anders ook maar geflirt. Dat was geen toevallige ontmoeting, hij was haar man, zonder hem was zij verloren. Maar het ging niet om haar, zij maakte zich bezorgd over Kurt, zij hield toch van hem, van niemand anders had zij ooit echt gehouden. Waar kon hij zijn? Zij liep van de ene sector naar de andere, ging alle politieposten en ziekenhuizen af. Er was niemand die iets wist. Smeadle kwam en snauwde Hilde zo af, dat zij dacht: wat voor een schurk hij ook is, dit kan geen aanstellerij van hem zijn. Hij heeft Kurt dus niet ontvoerd. Zouden de roden ergens lucht van gekregen hebben?...

Toen zij twee weken later Kurts papieren doorzocht, vond zij een onverzonden brief, geadresseerd aan een zekere Fräulein Schöller. Kurt schreef, dat hij Donderdag in plaats van Woensdag zou komen. Hilde begreep, dat dit zijn liefje was; wellicht wist zij, wat er met Kurt gebeurd was.

Lotte deed haar half-ontkleed open, hoewel Hilde in de namiddag kwam, en overstelpte haar onmiddellijk met scheldwoorden:

— Ach, bent u de vrouw van die ellendeling? Ik benijd u niet... U zegt, dat hij spoorloos is? Met hem zou ik geen medelijden hebben, maar ik beklaag mijzelf. Denkt u misschien, dat ik geld als water verdien? Kijk maar, ik heb een gescheurde onderjurk aan. Ik heb geen rode duit. En dat mannetje van u heeft driehonderd mark van mij „geleend“, alles wat ik bezat. Hij heeft mij wijsgemaakt, dat hij architect was, en hij is doodgewoon een recidivist...

Enigszins gekalmeerd, vertelde Lotte:

— Hij kwam altijd 's Woensdags, maar nu kwam hij zonder enige aankondiging op Maandag binnenvallen. Dat was geen manier, ik had er de grootste moeilijkheden door kunnen krijgen... Hij begon allerlei onzin uit te kramen, maar daar wil ik het nu niet over hebben, hij was in geen enkel opzicht erg pienter. Vroeger vertelde hij mij vaak, dat hij geen rustig leven kon leiden, omdat hij een „echte Duitser“ was. Kunt u zich voorstellen, wat er in mij omging, wanneer ik zo iets moest aanhoren? Twee zusters van mij hebben bij de bombardementen op Dresden

het leven verloren. Ik verzeker u, dat ik hem, wanneer hij zulke onzin begon te kletsen, alles naar het hoofd wierp, wat er maar in mijn bereik lag. Door zijn schuld heb ik een halve fles „Chypre” vergooid...

— U zegt, dat hij op Maandag kwam... Hij is juist op Maandag verdwenen, de zeventiende...

— Hij heeft driehonderd mark van mij meegenomen, de oplichter!... Hij zei, dat hij een groot bedrag moest betalen en alleen Oostelijke merken bij zich had; hij wou bij de omwisseling geen schade lijden, daarom zou hij ze morgen bij een of andere vriend omwisselen. Of ik hem tot morgen alles wilde geven, wat ik had. En ik, zottin die ik ben, heb hem geloofd. U denkt misschien, dat ik gierig ben. Vraagt u het maar aan iedereen, ik ben straatarm, omdat ik een dwaas ben. Ik had met hem te doen... Hij zei, dat hij als altijd op Woensdag zou komen en is natuurlijk niet komen opdagen. Naar mijn geld kan ik fluiten...

Hilde werd plotseling spinnijdig.

— Kalm aan, alstublieft! Mijn man is architect, hij heeft opdrachten voor wel honderdduizend mark. Als hij u om zo'n onbenullig bedragje gevraagd heeft, dan was dat, omdat hij zich ergens over opwond. Ik kan mij voorstellen, hoeveel hij uitgegeven heeft aan zo iemand als u...

Lotte riep uit:

— Een onbenullig bedragje? O jij, trotse pauw!... Nou, geef mij dat „onbenullige bedragje” dan maar terug! Wil je niet? Hier, dat heeft hij voor mij gekocht. Oude, gemene vrek...

Zij wierp haar linnen pantoffels met houten zolen toe. Hilde maakte dat zij weg kwam.

Zij begreep, dat Kurt besloten had zich voor Smeadle schuil te houden. Maar waarom had hij haar niet in zijn plannen ingewijd? Zij had hem immers zelf gezegd, dat hij moest weigeren... Zij had op hem gewacht, toen hij in Rusland was. In 1945 verdiende hij geen cent, zij had toen haar spullen verkocht en bij de militairen een blikje conserven of een pak koffie gebedeld om Kurt te eten en te drinken te geven. En hij had zelfs geen afscheid van haar genomen...

Smeadle kwam nogmaals vragen, waar Richter was. Hij was dronken en gedroeg zich onbehouwen, en toen Hilde zich verontwaardigde, sloeg hij haar in het gezicht. Zij kon het verdragen, dat haar minnaars haar sloegen: mannen kunnen hun hartstochten niet altijd bedwingen, zij slaan je soms in een opwelling van liefde. Maar zij was allang vergeten, dat Smeadle haar minnaar geweest was. Razend ging zij hem te lijf; hij weerde haar af en ging heen.

Er ging een maand voorbij. Kurt kwam niet opdagen en Hilde kwam tot de overtuiging, dat zij geld moest gaan verdienen, wilde zij het hoofd boven water houden. Zij trachtte in de westelijke sector werk te vinden, doch slaagde hier niet in. Toen ging zij naar de roden. Zij werd aangenomen als verkoopster in een „HO”-warenhuis. Zij raakte bevriend

met de kassier Kraut. Je kon hem wel niet met Gaston of de Engelsman uit Hamburg vergelijken, maar Hilde redeneerde: ik ben niet jong meer, mijn man heeft mij in de steek gelaten, ik heb niets te verliezen.

Smeadle kon het intussen niet verwerken, dat die architect bij hem een voorschot van tweeduizend mark had opgenomen en hem nu bij de roden zat uit te lachen. Wat moest hij kolonel Roberts zeggen, wanneer hij er achter kwam, dat die misselijke jammeraar hem om zijn vinger gewonden had? . . .

Smeadle wilde gegevens publiceren over contacten van Richter met een nazistische spionagebeweging, maar op het laatste ogenblik bedacht hij zich: stel je voor, dat die architect een eerlijk man is! Het is niet uitgesloten, dat hij door de roden gearresteerd is . . . En als hij is overgelopen, dan kun je drukken wat je wilt, maar je bereikt er niets mee.

Twee maanden lang had hij ervan gedroomd, dat het stadion zou kunnen instorten. Dit was grof spel. Men kan zich niet altijd beperken tot het treiteren van rode officieren. Zulke grappen kun je je veroorloven, als de vooruitzichten goed zijn. Mij loopt het beslist niet mee, zei hij bij zichzelf, alles is begonnen met de strop van de neger. Ik zit hier nu al drie maanden en heb minder gedaan dan vorig jaar in één week. En heb je met één ding pech, dan gaat alles mis. Ik herinner mij nog goed zulke perioden: als je op een avond honderd dollar met kaarten moet verliezen, snijd je je de volgende morgen bij het scheren beslist nog in je wang ook. Een ongeluk komt nu eenmaal nooit alleen . . .

Hij kwam zo somber gestemd in Oberwald aan, dat kapitein Cannel vroeg:

— U bent toch niet ziek?

— Geen onzin, ik kom hier niet om een glas Kirsch te drinken, maar om ernstig met u te spreken. Wat is dat voor een geschiedenis met „rode Karl”? Ik heb gehoord, dat hij jullie ontsnapt is . . .

De kapitein was verwonderd:

— Weet u dat dan niet? Het stond eergisteren in de rode kranten . . . Ze hebben er een reuze ophef van gemaakt. Ze hebben u er ook nog bijgehaald . . . Ik zal even de krant opzoeken . . .

Smeadle werd woedend:

— U wist dus, dat hij ontvlucht was. Waarom hebt u dan de verklaring met zijn handtekening niet gepubliceerd? Ik kan van Berlijn uit niet alles zelf volgen. Ik heb wel iets anders aan mijn hoofd . . . U kan men de onbenulligste dingen nog niet eens opdragen. Ik zal dit aan generaal Dawes moeten rapporteren . . . Hebt u de eigenares van het hotel gearresteerd? Nu, waarom geeft u geen antwoord? . . .

— Ik wist niet, dat dat moest . . .

— Waar is zij? Thuis?

Cannels lippen trilden. Hij bracht met moeite uit:

— In Niederwald.

Hij verwachtte, dat Smeadle hem nu de grofste woorden naar het hoofd zou slingeren. Deze begon echter onnozel te lachen:

— Toe maar!... Zeg, kapitein, geef mij eens een glas whisky of desnoods van die smerige Kirsch van jullie.

Gretig dronk hij de whisky, terwijl hij trachtte nergens aan te denken; hij kon echter de gedachte aan dat ene niet van zich afzetten: dat was de strop van die vervloekte neger... Zijn aanblik deed de kapitein huiveren. Smeadle wist het voornaamste nog niet. Hoe moest hij het hem vertellen? Hij was toch al een onevenwichtig mens, en vandaag was hij helemaal in zo'n toestand hier gekomen, dat hij zich volslagen zou bedrinken of iets nog ergers uithalen...

Gisteren had kapitein Cannel de gehele avond met Seidlitz zitten praten; zij hadden overwogen, hoe zij Wolf moesten aanpakken. Het was belachelijk: in de stad lag een bataljon MP en een Duitse politieafdeling, tot het laatste ogenblik was alles vlot verlopen, en daar had een nietig mannetje opeens zo'n storm ontketend. Seidlitz schoof de Amerikanen natuurlijk alle schuld in de schoenen: het was onzinnig met „rode Karl” te onderhandelen, dat was een sluwe vos. Zo iemand kon je voor zijn raap schieten, wanneer hij over de grens wandelde, maar het had geen zin hem een verdachte regeling voor te stellen... Anna was overal bekend, Speyer was een goed mens, daarom had men haar ook vertrouwd... De kapitein riep uit, dat het sop de kool niet waard was en dat Seidlitz een onhoudbare toestand wilde goedpraten: ze hadden een communist toegestaan zich in een grensplaats te vestigen en te werken op een fabriek, die van direct belang was voor de veiligheid van de federale republiek, ja, hij belegde zelfs vergaderingen en sprak in het openbaar. Waar zijn wij hier, in de Amerikaanse zone of bij de roden?

— Als wij hem nu arresteren, — herhaalde Seidlitz, breekt er op de fabriek een staking uit... Wolf heeft zich een positie weten te veroveren.

Cannel hield zijn oren dicht: alweer die Wolf!... Hij kon de naam van de man niet meer verdragen, waar je het ook over had, altijd kwam Wolf weer op de proppen; Wolf heeft gezegd, Wolf protesteert, Wolf heeft er bezwaar tegen... Het was toch niet mogelijk, dat achtenveertig staten zich moesten richten naar de grillen van één zo'n ellendeling, een spion van de roden!... Toch ging de kapitein er niet toe over Wolf te arresteren: er kon inderdaad een staking uitbreken, en dan zou hij zich moeten verantwoorden...

Wolf was een jaar geleden uit München naar Oberwald gekomen. Van zijn vak was hij mécanicien en hij was in dienst getreden van de chemische fabriek „Bayer G.m.b.H.". Over zijn verleden deden verschillende geruchten de ronde: de een zei, dat hij in Russische krijgsgevangenschap geweest was, anderen, dat hij vóór de oorlog naar Zuid-Amerika was uitgeweken. Wolf zelf vertelde echter, dat hij in 1938 door de nazi's gearresteerd was en zeven jaar in een concentratiekamp had gezeten.

Politie-man Rosen vroeg spottend:

— Dan hebt u zeker flink gespeculeerd? ...

Wolf antwoordde rustig:

— Ik ben communist. Dat weet u toch? ...

(Later vertelde Rosen verontwaardigd: „De brutale rekel, hij sprak alsof hij zei: „Ik heb bruin haar, dat ziet u toch? ...”)

Wolf was een onooglijke man om te zien, maar bezat een ijzeren wil: hij zei, dat hij „het kamp van de langzame dood” overleefd had, louter omdat hij wilde toezien, hoe de nazi's zouden worden opgehangen. Wanneer men hem vroeg, waarom hij niet naar de roden ging, antwoordde hij, dat zij het daar wel zonder hem afkonden, maar dat hier mensen nodig waren, dat deze grens slechts tijdelijk was, dat Duitsland herenigd zou worden. Aanvankelijk koesterden de arbeiders argwaan tegen hem, maar hij was een goed kameraad. Zij raakten aan hem gewend. Wanneer hij kritiek leverde op sommige toestanden, zeiden zij: „Dat is wel zo, maar de Russen zijn geen haar beter dan de Amerikanen. Jij kijkt slechts één kant uit. Niemand wil oorlog, zelfs Truman niet. Zeker, in Bonn zitten roekeloze elementen, maar iets zullen zij toch wel bereiken ...”

Twee gebeurtenissen veranderden de stemming onder de arbeiders. Seidlitz verzweg kapitein Cannel niet, welk een indruk het in de „Niederwalder Zeitung” gepubliceerde verhaal van Karl Brenner op de bewoners van Oberwald had gemaakt. Velen kenden Karl, en als Seidlitz hem „rode Karl” noemde, grinnikten de oude arbeiders: onder een biertje in „Het witte hert” heeft Brenner meer dan eens gezegd, dat hij bang is voor de roden. Allen, die de krant gelezen hadden, begrepen, dat Rosen uit de „Hitler-Jugend” tezamen met de Amerikanen een duister spel speelde. Seidlitz speelde natuurlijk met hen onder één hoedje ... Er zei iemand: „Wij zullen toch niet nogmaals in de Russische wouden moeten verkleumen en joost weet waarvoor kreperen? ...” Een nog grotere indruk op de arbeiders maakte de komst van de directeur van het concern „Bayer G.m.b.H.” Hildering. Jarenlang had niemand iets van hem gehoord: het heette, dat hij huisarrest had. Hildering kwam fris en fier uit München, hij inspecteerde de afdelingen en ontving toen een delegatie van oudere arbeiders, tot wie hij zei: „Samen met alle ware Duitsers werkt u aan de versterking van de verdediging van Europa tegen het rode gevaar.” Wolf had allang verklaard, dat de fabriek voor de oorlog werkte; men had hem niet geloofd, en nu werd het door Hildering bevestigd. Seidlitz vertelde kapitein Cannel niets van de verklaring van de directeur: het was beter alle schuld in de schoenen te schuiven van Smeadle, die de vervelende geschiedenis met „rode Karl” op touw had gezet.

Op een arbeidersbijeenkomst voerde Wolf het woord:

— De Amerikanen spelen hier de baas, alsof zij thuis zijn. Zij verzekeren, dat er een regering in Bonn is. Maar wie heeft chantage gepleegd

op Karl Brenner? Een Amerikaan. Zeker, de Amerikanen worden geholpen door voormalige fascistenleiders zoals Rosen. Duitsland is verwoest en wij moeten niet ons best doen om ons land weer op te bouwen, maar om hetgeen nog overeind staat ook nog met de grond gelijk te maken. Voor Hildering betekent dat een flinke winst, hij heeft in de oorlogsjaren al aardig verdiend, maar dat is hem kennelijk niet genoeg. Maar wat betekent het voor ons? Moeten wij dan ons leven offeren, omdat de Russische staatsinrichting de Amerikanen niet aanstaat? Als ze tot elke prijs willen knokken, dan doen ze het maar zonder ons...

Deze rede vond niet slechts weerklank onder de arbeiders, ook in de stad werd erover gesproken, vooral de laatste woorden „zonder ons” hoorde men dikwijls. Zelfs mevrouw Seidlitz zei tegen haar man: „In grote lijnen heeft die vent gelijk. Wij hebben genoeg geleden, toen wij tegen de roden vochten. Ga maar na, als je alleen al onze familie neemt, wij hebben drie mensen verloren. Laten nu de Amerikanen het maar eens opknappen. En het is het beste, als dat zonder ons gebeurt...”

Smeadle wist van de laatste gebeurtenissen niets af. Cannel had het hem een paar maal trachten te vertellen, maar elke keer weerde Smeadle hem af: hij had er toch al schoon genoeg van, en dan nog die slampamper te moeten aanhoren... Na een halve fles whisky te hebben leeggedronken, ging hij een luchtje scheppen en zag, bij het raadhuis gekomen, op de muur het opschrift: „Zonder ons!”

Cannel moest een vreselijke stortvloed van woorden over zich heen laten gaan. Tenslotte sprak de kapitein:

— U wilde niet naar mij luisteren... Dat zijn streken van Wolf...

Hij vertelde alles, wat hij van Seidlitz en politieman Rosen gehoord had.

— En loopt die schoft vrij rond? — barstte Smeadle uit.

De kapitein was opgelucht: wat een geluk, dat Smeadle plotseling is gekomen. Hij veroorlooft zich weliswaar te veel, maar ik ben aan hem gewend. Ze zeggen, dat de Zuiderlingen beleefde mensen zijn; onzin, ik heb nog nooit een grotere bruto ontmoet. Maar dat doet er niet toe, van scheldwoorden ga ik niet dood. Hij stelt voor Wolf te arresteren. Als er iets gebeurt, zal ik altijd kunnen zeggen, dat Smeadle het bevolen heeft...

Er gebeurde precies wat Seidlitz voorspeld had. Toen de arbeiders vernamen, dat Wolf gearresteerd was, legden zij het werk neer. Smeadle schreeuwde, telefoneerde ergens heen, verwenste Wolf, kapitein Cannel en de strop van de negér, maar dat veranderde niets aan de toestand. Doodop, besloot hij tegen de avond een artikel te schrijven voor „Transoc” — al vijf dagen had hij hun niets gezonden. Maar waar moest hij eigenlijk over schrijven? Hij moest er op wijzen, hoe men Wolf in Moskou op dit werk had voorbereid. Hij begon: „Uit de Russische zone komen agitators binnen, die zonder succes de wederopbouw van West-

Duitsland pogen te verhinderen..." Hij legde zijn pen neer: zijn gedachten waren verward, hetzij van opwinding of van de whisky. Bij het horen van rumoer ging hij naar het raam. Op straat liep een menigte arbeiders; zij riepen: „Zonder ons! Zonder ons!" In zijn woede wierp Smeadle de asbak op de grond. Hij belde Cannel op: „Waar is de politie? Dit is het toppunt! ... Ik moet nog zien, of u tot morgen op uw post gehandhaafd blijft. Geef Rosen onmiddellijk opdracht hen uiteen te jagen. En korte metten maken, het is hier geen bewaarschool..."

Hij keek uit het raam, hoe de politie op de arbeiders inhakte. Een oude man wilde niet heengaan, hij bleef staan schreeuwen: „Zonder ons!" Een agent gaf hem met de gummiknuppel een slag op het hoofd. De man zakte in elkaar; de agent, een jong broekje, tilde hem aan zijn kraag op. Smeadle glimlachte: vreemd, een ogenblik geleden was het een mens en nu is het een pop... Ik hoop, dat hij hem een flinke mep gegeven heeft. De schoft riep „zonder ons". Nu, zonder hem redden wij het best, hij kan regelrecht naar het paradijs...

Smeadle ging weer aan zijn bureau zitten, pakte zijn pen en schreef: „Het Duitse volk verzekert ons voortdurend, dat het, wanneer het tot een beslissende botsing komt, aan onze zijde zal staan."

Er waren sinds Sablons terugkeer in Parijs vijf maanden verstreken, en Low maakte zich er geen zorgen meer over: Nivelles had dat misbaksel zo geïntimideerd, dat hij zich volkomen koest hield. Het was alleen jammer, dat er in Praag geen vertegenwoordiger van „Transoc" zat. Roberts drong er voortdurend op aan, gisteren had hij nog gezegd: „U hebt de belangrijkste post onbezet gelaten." Grisen berichtte uit Warszawa, dat de zaken niet slecht gingen, hij was er in geslaagd een solide organisatie op te bouwen. Kirk zat ook niet stil — de laatste maand waren er in Hongarije twee roden vermoord. Roberts zei weliswaar, dat men op het ogenblik liever aan het scheppen van kaders dan aan effectvolle moorden moest denken, maar toch was de kolonel tevreden over „Transoc". Het was echter onvergefelijk, dat er niemand in Praag zat. Low had Coster verboden op de Tsjechoslowaken te schelden — waarom zouden zij zichzelf de deur sluiten? Het had geen zin de Amerikanen ervan te overtuigen, dat het in Praag een hel was; daar werd al genoeg over geschreven. Het was beter er een serieus mannetje heen te sturen. Maar zij hadden geen mensen. Roberts beval Jenkins aan, doch dat was nog een broekje, hij werkte pas heel kort bij de kolonel. Bovendien was hij niet in staat een fatsoenlijke brief te schrijven, de roden zouden

dadelijk in de gaten krijgen, wat dat voor een journalist was. Zo kon je „Transoc” makkelijk naar de maan helpen.

Na een en ander gewikt en gewogen te hebben, besloot Low, Smeadle te verzoeken Berlijn voor een paar maanden te verlaten en naar Praag te verhuizen. In Duitsland beschikte „Transoc” over vier correspondenten. En Smeadle zou in Praag in een maand meer doen dan Coster in een heel jaar gedaan had: hij was een serieus man, dronk niet, was geen rokkenjager en streefde niet naar krantenroem.

De ontvangst van de brief van de senator vergalde Smeadle's humeur. Hij hield van zijn werk: uitstapjes naar de Russische zone, besprekingen met generaals, kleine schandaaltjes, waaruit ernstige incidenten voortkwamen, de kruiperigheid der instanties, die zijn bevelen gedwee uitvoerden. Hij leefde roekeloos en vrolijk, volstrekt niet als een monnik, gelijk Low dacht. Hij dronk veel, hield er steeds weer een andere vrouw op na en smeed met geld. Met een glimlach dacht hij terug aan de laatste gebeurtenissen in Oberwald: de staking was ineengestort; kapitein Cannel was naar huis gestuurd, nu kon hij met een natte handdoek om zijn hoofd in zijn geliefd Nebraska weer op toeren komen; en burgemeester Seidlitz wrong zich niet langer in alle mogelijke bochten, hij had ingezien, dat de Duitsers niet van een eigen leger hoefden te dromen — het was al mooi, als men hun toestond hun eigen regimenten te commanderen. Bovendien was Smeadle in aanraking gekomen met een beeldschoon meisje, dat voor Rita uit Jackson niet onderdeed en zelfs nog jonger was dan zij, maar niet dommer: de dochter van Seidlitz, Mizzi met haar wipneusje. Aanvankelijk had Smeadle gevreesd, dat dit de betrekkingen met de burgemeester zou toespitsen, maar Mizzi zei hem: „Jij kent vader niet, hij is ziekelijk zelfingenomen, hij vindt, dat jij een belangrijk personage bent.” Het viel hem zwaar uit Duitsland weg te gaan; de senator had echter gelijk: Tsjechoslowakije was op het ogenblik de belangrijkste frontsector van de roden. Coster was als de hond, die luid blaft, maar niet behoorlijk weet te bijten, hij had een scherpe pen, maar een slechte beet.

Low schreef Smeadle, dat hij het beste eens naar München zou kunnen gaan: daar was Zejda, die hem zou helpen de overgebleven „kruisridders” te vinden. Smeadle beschouwde Zejda als een schurk of een stommeling, want een weldenkend mens verliet zich niet op Coster. Niettemin besloot de majoor over München te reizen: het was maar een kleine omweg en het kon geen kwaad Zejda te vragen, hoe de toestand in Praag was.

Het was niet zo heel eenvoudig Zejda op te sporen: hij was bang doodgeschoten te worden en wisselde nog al eens van paspoort en woning. Hij verkeerde in een bont gezelschap dat onder anderen bestond uit een Slowaakse geestelijke, een Hongaar, die iedereen steeds weer verkondigde, dat hij parlamentslid geweest was, een Pool, die onder de Duitsers een krant had uitgegeven, en een grijze Oekraïner met een grote

knevel. Zij hielden hun bijeenkomsten in de kleine banketbakkerij van Menner, waar je je niet kon keren zonder een porceleinen vaas te breken of een slagroomtaart in te deuken. Daar placht Zejda met élan te betogen, dat Europa's redding gelegen was in een federatie en dat de Amerikanen idealisten waren, ook al waren zij aan de gierige en de domme kant. Eens per week riep Zejda door de radio de Tsjechen op de „rode tirannie” omver te werpen. Hij sprak op opgewekte toon, maar was slecht gehumeurd. Hij dacht vaak: wat ben ik in een ellendige tijd geboren! Ik had vijftig jaar geleden moeten leven, dan had ik in de krant over voorstellingen in de schouwburg of over de Weense mode kunnen schrijven. Toen behoorde het tot de goede zeden op de regering te mopperen, maar niemand werd ervoor opgepakt. Ik zou een woning met comfort en een vrouw hebben, en in een café redetwisten, of de Engelsen dan wel de Boeren het zouden winnen. In plaats daarvan moet ik voor de microfoon praten en in armoede leven. Ik ga letterlijk kapot aan mijn eigen edelmoedigheid. Waarom ben ik eigenlijk in de ondergrondse beweging gegaan, toen de fascistten binnenvielen? Nu zie ik, dat het donquichotterie was, erger nog: stommitieit. Ook onder de Duitsers leefden de mensen. Het is logisch, dat ik moest zwichten, toen de Gestapo mij het vuur aan de schenen legde. Al noemen de roden mij ook een „monster”, ik ben maar een doodgewoon mens. Ik vond het heus niet leuk mensen in het verderf te storten, maar ik kon er niets aan doen, dat ik in die situatie geraakt was. Ik weet nog goed, hoe vreselijk ik het vond, toen ik de zoon van Ruzicka moest verraden en de Duitsers hem doodschoten. Waarom hebben zij dat gedaan? ... Ik houd van een gematigd bewind. En nu zit ik al met al in dit vervloekte München. Ik heb geen gezin, ik heb zelfs niemand, aan wie ik mijn hart kan luchten. Wat heb ik met de Hongaren te maken? Ik verlang naar een rustig leven, en ondertussen moet ik aan hogere politiek meedoen. Het is ellendig ...

Smeadle wist hem tenslotte op te sporen. Zejda liet weten, dat hij die avond in Menners banketbakkerij zou zijn. Smeadle zag dadelijk, dat hij zich niet vergist had: het was een bluffer. Zejda trachtte zichzelf voor te doen als een grote politieke factor, hij sprak over de vereniging van alle emigranten uit Zuid-Oost-Europa en legde bijzonder veel nadruk op de belangrijke aard van zijn werk. Smeadle zette hem op zijn nummer:

— Op een afstand te schelden is veel veiliger, nietwaar? Maar laat ons nu ter zake komen. Ik vraag u niet, waaraan u uw geld weggesmeten hebt, ik ben geen historicus. Zegt u mij liever rondt: zijn er onder de „kruisridders” mensen, die men meer au sérieux kan nemen dan u?

Zejda had veel met Coster te maken gehad; hij wist, dat de Amerikanen een onbehouden volk waren, maar hij voelde zich toch gekrenkt, al liet hij het niet merken.

— Ik heb Coster lang niet alles verteld. Hij stond in contact met de oude Hobza. Dat is natuurlijk een afstandse vent, maar hij heeft naam.

Hij kan u als lokaas te pas komen. Op Hobza happen veel mensen toe. Maar voor het echte werk zijn anderen nodig. U maakt op mij de indruk van een zakelijk man. Ik kan u al dadelijk zeggen, dat generaal Doubek aan onze organisatie verbonden is. Hij spreekt uitstekend Engels, tijdens de oorlog heeft hij in Londen gezeten. Als u morgenochtend, laten wij zeggen om tien uur, hier komt, zal ik u nog een paar namen opgeven. Daar moet ik even over denken...

Zeida dacht de gehele nacht na, niet over de „kruisridders“, maar over zijn ongelukkige leven. In de aangrenzende kamer slaapt Schmidt met zijn wulpse vrouw. Hij is SS-er geweest, heeft stellig Russen of Polen opgehangen, misschien heeft hij zijn misdaden wel in het „Protectoraat“ gepleegd. Wanneer je er met hem over begint, antwoordt hij, dat de oorlog al lang voorbij is. Nu speelt hij piano in café „Quisisana“ en niemand legt hem iets in de weg. Hij ontwaakt om twee uur 's middags en dan brengt zijn vrouw hem koffie met kadetjes op bed. Hij weet, dat dit zijn woning is, dat hij hier morgen en over een jaar nog zal zijn. En ik moet zwerven als een zigeuner. Waar is de rechtvaardigheid? De roden kunnen mij neerschieten. Maar ik heb toch tegen de nazi's gevochten. Ik was gedwongen voor de Gestapo te werken, dat deed ik heus niet voor mijn plezier. In totaal heb ik een stuk of twintig mensen verraden, vast niet meer. Maar de roden overtuig je niet: dat zijn bezetenen. Ik heb de kant van de Amerikanen gekozen, ik wilde eerlijk met hen samenwerken. Ja, Ruzicka heb ik uit de weg geruimd, omdat hij te veel van mij afwist. Maar dat kwam de Amerikanen toch juist van pas. Coster had mij moeten bedanken, maar in plaats daarvan heeft hij zich als een schoft gedragen. Ik ben een man van hogere ontwikkeling, en ik moest mij door die analfabeet de les laten lezen! Hij had nog nooit van Saturnus gehoord! Belachelijk! Het is helemaal niet belachelijk, ik hang van wilden af. Ik heb mijn leven gewaagd, en zij bejegenden mij met antipathie. Ik zou hier elegant gekleed kunnen gaan, het is hier anders dan in Praag, maar ik heb geen marken. Smeadle schijnt al niet beter te zijn dan Coster. Waarom had hij het over dat geld? Dat was tactloos. Ik kan hem naar de duivel sturen. Ik zou wel eens willen zien, wat hij in Praag ging uitvoeren, als ik hem niet met Freimann in contact zou brengen...

Daarna bedacht hij, dat hij Smeadle toch met Freimann in aanraking moest brengen. Als zij in Praag geen schandalen op touw zetten, ga ik hier dood. En er moet trouwens een zekere rechtvaardigheid bestaan. Laten zij maar gegrepen, veroordeeld en opgehangen worden, dan lijd ik tenminste niet alleen. Het is uitstekend, dat die Amerikaan Doubek in het nauw zal drijven, hij heeft lang genoeg tussen twee vuren gezeten. Ik kan dokter Svetnicka, ingenieur Fricke en professor Vála opgeven. Toen ik met hen sprak, draaiden zij om de zaak heen; ik ben benieuwd, wat zij nu zullen zeggen. De Amerikaan zal stellig vragen, of hij zich op mij kan beroepen. De kranten hebben de geschiedenis met de Gestapo

aangedikt, maar ik ben ervan overtuigd, dat geen fatsoenlijk mens dat geloofd heeft: zij zullen begrepen hebben, dat de communisten mij door het slijk willen halen, omdat ik het niet met hen eens ben. Ik zal Smeadle zeggen, dat hij uit mijn naam kan komen. Zou Smeadle misschien toch geschikter zijn dan Coster? Ik zal hem duizend mark vragen. Voor hen is dat immers een bagatel, en ik moet nodig nieuwe kleren kopen; ik ben geen toevallige vluchteling, ik ben tot op zekere hoogte een vertegenwoordiger van Tsjechoslowakije...

De volgende morgen zei Zejda tot Smeadle:

— In de eerste plaats moet u naar Freimann gaan, hij is een betrouwbaar man, de ziel van de organisatie. Dan heb ik hier een lijstje namen voor u...

Smeadle noteerde ze en bromde voldaan.

— U had het gisteren over het geld. Al het geld is reeds lang uitgegeven, Freimann zal u dat bevestigen. Ik verkeer hier in een netelige positie. U moet mij tenminste duizend mark geven, anders kan ik het niet uitzingen.

Smeadle was niet gierig, maar hij had in Duitsland te vaak met bedelaars te maken gehad. Hij zei bij zichzelf: de Europeanen hebben besloten op onze kosten te leven, dat is geen manier. Hij mocht Zejda niet: een das met een lintje eromheen, een colbertjasje bezaaid met roos, kleine troebele ogen. Die vent kon niet deugen. Na een pauze antwoordde Smeadle:

— U hebt uw deel gehad, dat moet u genoeg zijn. Denk niet, dat wij gebrek aan kostgangers hebben. De radio betaalt u, u leeft dus op onze kosten. Ik zal u van mijn eigen geld honderd mark geven onder de voorwaarde, dat u hier verder niet over rept. Uw koffie zal ik betalen, zodat u kunt gaan.

Zejda had grote lust de Amerikaan te zeggen, dat hij een doortrapte schurk was, maar hij hield zich in; hij borg het bankbiljet in zijn oude, versleten portefeuille en zei verzoenend:

— U zou met mij op een andere toon kunnen spreken, maar laten wij het daar niet verder over hebben. Ik weet, dat u Amerikanen in stijlkwesties veeleer realisten dan formalisten bent. Ik heb u het voornaamste nog niet verteld. Bij onze organisatie heeft zich een belangrijke functionaris aangesloten. Hij werkt bij de roden. Begrijpt u, van hoe groot belang dat is? Prozacka, Jan Prozacka, u zult hem op de redactie van „Rudé Právo” vinden, iedereen kent hem. Maar u moet er rekening mee houden, dat dit strikt geheim is; noemt u Freimann of de anderen zijn naam niet: zij weten niet, dat hij tot onze groep toegetreden is. Ik ben de enige, die met hem in verbinding stond. Wanneer u met hem alleen bent, moet u zeggen: „De kruisridder heeft een rode appel” — dat is het parool. Ik wens u succes.

Zejda was van plan voor de honderd mark een grijze broek en een overhemd te kopen, maar in plaats daarvan ging hij naar huis en begon

zijn eerstvolgende radiorede te schrijven. Hij schreef over de roem van de oude Praagse universiteit en sprak schande over de hoogleraren, die de rode tirannie duldden. Daarna gebruikte hij een bescheiden maaltijd. 's Avonds maakte hij zich gereed om zoals gewoonlijk naar Menners banketbakkerij te gaan: de Oekraïner wilde zijn plan voor het bijeenroepen van een Europese conferentie aan een algemeen debat onderwerpen; en dan moest hij de Hongaar zeggen, dat ze bij de radio miserabel betalen en dat zij een gemeenschappelijk protest moesten indienen. Zejda ging echter niet naar de banketbakkerij, maar naar de manucure Luzie. Onderweg kocht hij een fles likeur.

Luzie was verwonderd hem te zien en begon te vertellen, dat zij haar vriendin beloofd had mee naar de bioscoop te gaan. Hij stak haar vijftig mark toe: „Koop maar een paar kousen.”

Luzie lachte voortdurend zonder aanleiding, en dat bracht Zejda tot rust. Hij dronk de zoete, kleverige likeur en doezelde geleidelijk weg. Het was hem, of hij in Praag was: er was niets geschied, er was geen Gestapo, geen „kruisridders”, geen vlucht; tegenover hem zat zijn blonde Lida, met wie hij op het punt stond te trouwen. Daarna sloeg hij lui zijn armen om Luzie heen en sliep opgemerkt in.

Toen hij midden in de nacht wakker werd, vroeg hij zich verwonderd af, waar hij was. Hij keek naar de slapende Luzie en herinnerde zich alles. Een gevoel van spijt overkwam hem: waarom heb ik haar vijftig mark gegeven? Twintig was ook genoeg geweest. Ik heb practisch niets meer over, aan een broek valt niet meer te denken. Plotseling stelde hij zich voor, hoe Smeadle bij Prozacka zou komen en zeggen: „De kruisridder heeft een rode appel.” Heb ik dat even goed verzonnen!... Ik ken Prozacka, hij zal hem nooit laten gaan. Er komt een proces van. De Amerikanen zullen briesen. Maar dat is gunstig voor ons. Wat zal die doortrapteling op zijn neus kijken, wanneer ze hem in de bajes stoppen!...

Zejda kon zich niet inhouden en barstte in luid gelach uit. Luzie werd verschrikt wakker en wees naar de wand:

— Sst! Ik heb vreselijke burens, ze kletsen al genoeg.

Zejda was in een verrukkelijke stemming; hij kietelde haar vertederd.

— Wees maar niet boos, lieverdje, ik droomde iets reuze mals, ik weet alleen niet meer wat...

Richter had een ellendige tijd door te maken, alvorens hij bij Rudolf Weigl belandde. Uit vrees voor een ontmoeting met Smeadle wilde hij zich in de Britse zone vestigen. Hij had een pas met een visum op naam

van de in Koningsbergen geboren Johann Sachs. Voor dit document had hij tweehonderd mark gegeven van het geld, dat hij van Lotte geleend had. In Hamburg woonde Hilde's vader. Richter vertelde hem, dat Hilde zwaar ziek was, dat zij dit voor haar vader verborgen had gehouden, dat een operatie noodzakelijk was, maar dat zij er geen geld voor hadden. Hij sprak zo opgewonden over Hilde, dat hij zich niet kon beheersen en in tranen uitbarstte: hij had met zichzelf te doen. Zijn schoonvader gaf hem achthonderd mark. Richter beloofde nog eens aan te komen, maar kwam natuurlijk niet.

Hij trachtte werk te vinden, verkocht dassen, adresseerde enveloppen voor het „Leger des Heils“, verspreidde op straat reclamefoldertjes. Hij leefde in armoede en vrees; hij meende dat hij voor de politie gesleept zou worden omdat hij voor de roden gewerkt had.

In een klein bierhuis ontmoette hij, afgemat en verkleumd, Benicke, met wie hij in hetzelfde regiment had gediend. Richter zat bier te drinken en onderwijl zacht te vloeken. Benicke zei:

— Je hebt gelijk, over het geheel genomen is het niet leuk. Maar je moet je beheersen. Herinner jij je korporaal Weigl nog? Die sergeant Engel een gans afhandig maakte? ...

— Natuurlijk, ik heb hem zelf uit de omsingeling bevrijd.

— Hij zal je in het zadel helpen, hij heeft geweldige relaties. Hij heeft mij uitgenodigd naar Frankfort te komen. Maar ik heb een gezin. Bovendien kan ik mijn werkplaats niet in de steek laten, en kopers vind je er nu niet voor. Als jij echter naar Weigl toegaat, helpt hij je dadelijk weer op dreef. Ik zal je geld voor de reis geven, wij hebben immers twee jaar lang samen gevochten, dat wil toch iets zeggen ...

— Ik kan niet naar Frankfort gaan, — antwoordde Richter. — Als die Amerikaan, met wie ik in Berlijn ruzie heb gehad, mij vindt, maakt hij gehakt van mij. Dat is een vreselijk individu, hij schreeuwde, dat hij mij zou vernietigen, omdat ik in de Oostelijke zone gewerkt heb.

Benicke lachte:

— Wanneer jij eenmaal bij Weigl bent, kun je gerust zijn. Ik zeg je, dat hij fantastische relaties heeft. Herinner jij je majoor Ramm? Hij zat in de gevangenis, hij was veroordeeld, omdat hij achttien krijgsgevangen Engelsen had neergeschoten. Zijn vrouw stond al op het punt met een ander te trouwen. Weigl zei, dat hij een goed woordje zou doen, en twee weken later gilde zijn vrouw als een mager speenvarken, want Ramm was uit de gevangenis teruggekomen en gaf de bruidegom een oorvijs. Weigl hoeft maar één woord te zeggen, en niemand zal jou een strobreed in de weg leggen.

— Wat doet hij, die Weigl? Is hij in dienst bij de Amerikanen?

— Geen sprake van! Hij heeft een winkel. Hij verkoopt zaden en Hollandse bloembollen; hij heeft mij verteld, dat hij een prachtige collectie hyacinthen heeft.

Richter noteerde, zij het vloekend, Weigl's adres.

Een paar dagen later nam hij het besluit naar Weigl toe te gaan. Als Smeadle wil, vindt hij mij ook in Hamburg. Ik ga liever dood, dan zo te leven.

Hij kwam 's avonds in Frankfort aan en vond met veel moeite Weigl, die in een klein huisje aan de rand van de stad woonde. Weigl herkende hem niet en smeede de deur voor zijn neus dicht. Toen riep hij plotseling uit: „Kurt!”

De hele avond haalden zij herinneringen aan de oorlogsjaren op. Bij het horen van hun verhalen kon Weigl's vrouw zich niet goed houden en begon te snikken. Tenslotte wees Weigl Richter de badkamer en gaf hem een prachtige zijden pyjama.

— Morgen zullen wij alles regelen. Ga nu maar eerst uitrusten.

In het blauwe bad gezeten, liet Richter zijn gedachten de vrije loop. Het was hem, of hij thuis was en Hilde achter hem de vaat stond af te wassen. Hij maakte zich kwaad: die oude lichtekooi! Als Weigl mij in het zadel zet, vind ik wel een knap meisje. Hilde weet te veel van mij af, ik wil geen herinneringen.

De volgende morgen ging Weigl met hem naar het centrum van de stad. Richter was ongerust:

— Als ze mij naar niet herkennen...

— Praat geen onzin. Jij gaat op bezoek bij majoor Schirke. Daarna zal geen Amerikaan je lastig vallen. Jij hebt voor de roden een school gebouwd, wat een misdaad! Zelfs al had je een divisie roden aangevoerd, dan zouden ze je nog met rust laten. Jij weet niet, wat één woord van Schirke betekent...

Richter besloot Schirke alles te vertellen: hoe hij zonder succes architecten had trachten aan te werven voor een geheime organisatie en hoe Smeadle hem een stadion wilde laten bouwen, kortom, alles. Dat deed hij ook. Schirke luisterde aandachtig en zei tenslotte:

— Men moet de rol van Smeadle niet overschatten. Zeker, hij is een energiek man, maar een fantast. Zij willen de zeden van Nick Carter in Duitsland invoeren. Men kan dit alles niet au sérieux nemen... U hebt nu aan den lijve ondervonden, wat bezetting betekent. U hebt u stellig meer dan eens afgevraagd, wie erger zijn, de Russen of de Amerikanen.

— Nee. De Amerikanen — dat is erg, maar de Russen — dat is iets onmogelijks. Ik heb ruim drie jaar in Rusland gestreden, ik ken ze. Ik heb in de Russische sector gewerkt. De roden hebben zich jegens mij correct gedragen, daarover mag ik mij persoonlijk niet beklagen. Maar je kunt beter een kogel van de Amerikanen krijgen dan een medaille van de communisten...

Schirke glimlachte:

— Ik begrijp u, ik heb ook aan het Oostelijk front gestreden. Maar een kogel van de Amerikanen is ook niet zo bijster aantrekkelijk... U

hebt overigens niets te vrezen. Ik heb zowel generaal Dawes als de politie op de hoogte gebracht. Iedereen is erg blij, dat u erin geslaagd bent u van de roden los te maken. Indien het alleen om u ging, zouden wij het gesprek hiermee kunnen afsluiten. Ik wil met u echter over iets anders praten . . . Weigl heeft u aanbevolen als een intelligent man en een goed Duitser. Ik herinner mij huizen, die u gebouwd hebt, kortom, ik kende u reeds, vóór ik u ontmoet had. Kijkt u eens, mijnheer Richter, naar wat er rondom gebeurt. Wij hebben het erg moeilijk . . . Wilt u, dat Duitsland weer Duitsland wordt?

Schirke zei dit met zulk een hartstocht, dat Richter zich dadelijk jonger voelde en zijn angst, zijn gewetenswroeging en zijn twijfel vergat. Hij was weer dezelfde Richter, die in veertig zei: „De storm, dat zijn wij.” Hij antwoordde:

— Terwille daarvan ben ik bereid te sterven. Ik ben de oorlog op 22 Juni 1941 begonnen en heb hem in de Tiergarten beëindigd . . .

Weigl had Schirke gewaarschuwd, dat Richter uit zijn evenwicht geslagen, schrikachtig was, niet wist wat hij moest beginnen. Schirke nam het de architect niet kwalijk, hij had zelf veel meegemaakt. Drie jaar had hij in Russische krijgsgevangenschap doorgebracht, waar hij bekendmakingen van de bond van officieren had ondertekend en gezworen had, dat hij Duitslands schuld begreep en het fascisme verwierp. Hij had bij zichzelf gezegd, dat dat allemaal tactiek, gewone camouflage en noodlot, vervloekt noodlot was. Bij zijn terugkeer naar Duitsland had hij verzekerd, dat hij er naar hunkerde deel te nemen aan de opbouw van de nieuwe republiek. Lachend vertelde hij later aan zijn vrienden: „In de metro moest ik mijn programma herzien. Toen ik aan het station „Friedrichstrasse” instapte, was ik haast Marxist, en tien minuten later stapte er aan „Bahnhof Zoo” een aanhanger van de democratie uit, of, zoals wij vroeger zeiden, een „agent van de plutocraten”. Hij was naar verre familie in Beieren gegaan en vervolgens naar Frankfort verhuisd, waar hij de bond van oudfrontsoldaten organiseerde. Hij was bijzonderheden te weten gekomen over de dood van zijn zoon, die door een partizaan in Frankrijk was neergeschoten. Schirke's vrouw was eenzaam en ongelukkig gestorven. Schirke zag rondom puinhopen, en soms scheen hem zijn eigen leven als een gebombardeerd huis. Hij begreep Richters verwarring, hij wist, dat hij deze man kon opmonteren, naar zijn hand zetten en gebruiken. Hij keek hem oplettend en tegelijk minzaam aan, als vergaf hij hem al zijn zonden; hij leek overigens inderdaad op een oude pastoor: grijs, met diepe blauwe ogen en dunne, nauwelijks getekende lippen.

— Ik zal met u spreken als Duitser tegenover Duitser. Het is thans gewoonte geworden de Führer van alles te beschuldigen. Mensen zijn mensen, als Hitler de oorlog gewonnen had, zou hij als een heilige verheerlijkt worden. Maar een vergissing is menselijk. Een kind kan begrijpen, dat wij niet tegen Rusland hadden mogen optrekken, zonder met

het Westen tot overeenstemming te zijn gekomen. U hebt terecht opgemerkt, dat wij, wanneer wij moeten kiezen tussen de Amerikanen en de roden, de Amerikanen moeten kiezen. Hitler heeft dat niet begrepen. Al met al hebben wij de oorlog verloren. De vijanden van Duitsland hebben zich verenigd. Zij hebben ons in alles hun wil opgelegd. Deze tijd loopt nu ten einde. De Amerikanen hebben ingezien, dat zij de roden zonder ons niet tot staan kunnen brengen. Maar Smeadle is geen uitzondering; ze hebben hun houding van overwinnaar nog niet laten varen. Het spreekt vanzelf, dat wij met hen tot overeenstemming moeten komen, maar onderhandelen kunnen alleen gelijkwaardige partners. Ik weet, mijnheer Richter, dat u een begaafd architect bent. In een andere tijd zou u ons land kunnen verfraaien. Maar zegt u eens eerlijk: kan men huizen bouwen, zolang Duitsland niet bestaat? ... Luistert u aandachtig naar mij, er hangt op het ogenblik veel van u af. U kunt een van die helden worden, die ons vaderland zullen redden. U moet alle Duitsers verkondigen, dat wij rechtvaardigheid eisen, dat wij nooit een Amerikaanse kolonie zullen worden ...

Richter viel hem in de rede:

— Ze wilden mij toch al het graf in jagen.

— Ze zullen u met geen vinger durven aanraken. Ik weet, wat ik zeg. Morgen staat er een bericht over uw aankomst in de kranten. Begrijpt u toch — u hebt naam, u hebt de rode zone gezien, u bent een oud-frontsoldaat, en, wat het voornaamste is, u bent nooit een nazi geweest. De zoon van Generaal Gabler heeft mij verteld, dat u met zijn vader bevriend was. De generaal is na een aanslag op Hitler ter dood gebracht. Ik wil nu in het midden laten, of de samenzweerders gelijk hadden, maar Gabler was een goed mens en een waarachtig Duitser ... U zult zijn nagedachtenis niet bezoedelen. Ik verzeker u, dat de beste mensen u zullen volgen ...

Richter was verbijsterd. Na een lange pauze zei hij:

— Ik heb mij nooit met politiek beziggehouden ... Bovendien begrijp ik niet, waarom u mij opdraagt, wat u zelf kunt doen, en heel wat beter! ..

— Ik zit vast aan mijn verleden. Ik wil geen berouw tonen, dat is vernederend. Goed, ik heb de fascistten teveel vertrouwen geschonken. De rechtbank in München heeft mij vrijgesproken, zelfs die hielenlikkers durfden mij mijn vaderlandsliefde niet als misdrijf aan te rekenen ... Maar ik ben niet vrij. Ik kan niet alles zeggen, wat ik denk. Bovendien heb ik de leiding van de bond van oud-frontsoldaten, en dat is geen politieke organisatie. Als voorzitter ben ik verplicht dagelijks met de Amerikanen te spreken. U hebt er geen idee van, hoe laag de mensen zijn! Soms gedraagt generaal Dawes zich behoorlijker dan onze partijbonzen ... Het is tijd de Duitsers aan te sporen, hen eraan te herinneren, dat Duitsland geen Luxemburg of Monaco is. U bent een groot architect, iemand die buiten de politiek staat, een vertegenwoordiger van de echte

Duitse cultuur, u hebt de roem en de ellende van ons vaderland beleefd, u hebt de roden meegemaakt, u ziet nu dezen. U moet uw mening uiten. De oude partijen zijn over de kop gegaan, er moet een nieuwe partij geboren worden, een ware volkspartij, die van de Amerikanen dient te eisen, dat zij zo al niet de superioriteit van Duitsland, dan tenminste zijn gelijkwaardigheid zullen erkennen.

— Denkt u niet, dat zij zo'n partij zullen verbieden?

— In geen geval. Wij leven niet meer in vijfenveertig, nu hebben zij ons nodig. U moet bedenken, dat zij willen, dat de Duitse soldaten hen tegen de roden zullen beschermen, maar de Duitse generaals zitten tot nog toe in gevangenissen! Hoeveel strijdmakkers lijden er alleen al in de gevangenis van Landsberg!... Is dat niet ergerlijk? Het is van belang, dat niet deze of gene van de onrechtvaardig veroordeelden, maar het gehele Duitse leger gerehabiliteerd wordt. Over de gruwelen is genoeg gepraat! De oorlog, die wij tegen de roden gevoerd hebben, was een burgeroorlog, wij konden geen Chinese ceremoniën in acht nemen. Thans maken de Amerikanen zich op de roden terug te dringen. U kunt ervan overtuigd zijn, dat zij ons wat betreft de zogenaamde „gruwelen” zullen overtreffen. Onderhandelingen kunnen pas beginnen, wanneer de Amerikanen de Neurenbergse komedie herroepen zullen hebben. Begrijpt u, wat u doen kunt? Duitsland rehabiliteren. U hoeft u slechts tot alle eerbare Duitsers te wenden, en de nieuwe partij zal de vreemdelingen dwingen met de wil van de natie rekening te houden... U hebt gezegd, dat u bereid bent voor Duitsland te sterven. Ik antwoord u, mijnheer Richter, dat u voor Duitsland moet leven.

Schirke stond op, trad op Richter toe en omarmde hem. Richter had tranen in de ogen: hij begreep, welk een verantwoordelijkheid op hem werd gelegd.

Teruggekeerd in het stille huisje van Weigl, zette hij zich aan de arbeid. Hij schreef een hartstochtelijke oproep, waarin hij de vernederingen van lange jaren, de vrees, de toorn, de verwachtingen tot uiting bracht. Weigl las hem door en zei: „Dat klinkt als de gedichten van Theodor Körner,” en bracht het manuscript ergens heen.

Bij zijn thuiskomst trof hij Richter in een terneergeslagen stemming aan. Om hem op te monteren pakte hij een fles kummel uit de kast. Na een glaasje gedronken te hebben, zei Richter:

— Ik heb Schirke mijn woord gegeven, en ik ben een man van mijn woord. Maar ik weet, dat het met mij gedaan is. Smeadle begon ook met poëzie en eindigde met een stadion. Morgen zegt Schirke, dat ik het Amerikaanse hoofdkwartier moet opblazen. Het kan mij ook eigenlijk niet meer schelen. Ik kan opblazen wat ze maar willen, ik ben nu toch een avonturier.

Een uur later mopperde hij:

— Toen wij uitbraken uit de „ketel” bij Minsk, heb ik jou het leven

gered, en als dank daarvoor heb jij mij kapot gemaakt. Weet je nog, hoe je op je hurken zat en schreeuwde, dat je geen stap meer zou doen? Ik was het, die je uit de benardheid haalde. Toen werd de roodharige Karl vermoord. Herinner jij je, hoe hij bij de put lag en bloed opgaf? Ik heb jou gered, en jij wilt mij als een rat laten kreperen.

— Je bent gek geworden, Kurt! Denk er alleen maar eens aan, in wat voor toestand jij hier kwam. Jij zag eruit als een vagebond, je had je eigen naam niet eens meer. Nu zal iedereen zeggen: kijk, dat is architect Kurt Richter.

— Scheid uit met je geklets! Ik zag eruit als een vagebond, dat is waar, maar nu heb ik veel weg van een drenkeling. Jij hebt mij in een emmer met drek verzopen. Ik ben geen architect, maar een avonturier. Het hangt mij de keel uit geschiedenis te maken, ik verlang naar een donzen bed. Schenk mij nog eens van die rommel in. „Kakkerlak” bewoog altijd met zijn snor, wanneer hij dronk. Hij sneuvelde aan de Desna. Wij hebben er het leven afgebracht. Ik dacht: als ik het overleef, is de zwijnerij voorbij. Maar de vrede bleek nog erger dan de oorlog. Thans sterft de grote architect Kurt Richter, die een nieuw Parthenon had kunnen bouwen. Morgen ontwaakt er een avonturier. Punt. Wij zullen er niet meer over spreken. Waar is je vrouw?

— Bij haar moeder. Zij zal dadelijk wel terugkomen. Kurt, ik verzoek je in haar bijzijn geen domme dingen te zeggen, want dan krijgt ze een aanval van hysterie. Nu kun jij je vrouw laten overkomen, dat maakt het veel gezelliger voor je.

Richter fronste verbaasd het voorhoofd:

— Je wilt misschien ook nog de chef van de Volkspolizei uitnodigen? Toen ik bij de roden ging werken, deed ik dat alleen op aandringen van Hilde. Ik weet niet, waar dat mens geboren is, in Spandau of Smolensk. Ik heb geen vrouw meer, onthoud dat. Ik ben nu een avonturier, ik ga met een aardig blondje trouwen. Ik trouw, zoals het heet, ten afscheid, net als de Führer. En dan krepeer ik. Ik heb slaap, dat komt van dat smerige spul dat jij me te drinken hebt gegeven...

De volgende morgen ontwaakte Richter met zware hoofdpijn. Er is niets aan te doen, ik moet aan mijn nieuwe loopbaan trachten te wennen. De oorlog blijkt nog niet over te zijn, daar zit het hem in... Gelukkig is Schirke niet op de penning. Ik kan een meisje als Lotte vinden. Weigl zei, dat de restaurants hier veel en veel beter zijn dan in Berlijn... Schirke heeft gelijk: het heeft nu geen zin om te bouwen. Vandaag of morgen wordt er toch weer een bom op gegoooid. Nee, dan kan ik beter onzin zitten schrijven...

Voor Schirke behoorde het gesprek met Richter tot zijn gewone dagelijkse bezigheden. Elke dag zei de majoor tot oud-frontsoldaten, dat ze de Duitsers moesten opwekken. Met Schirke's stille medewerking waren er al verscheidene nieuwe partijen gesticht, alle in de geest van de:

fascistische. Een ervan telde tienduizend aanhangers, andere bleken minder fortuinlijk. Schirke zorgde ervoor, dat de activiteit van die partijen de Amerikanen niet ontging. Slechts weinig inwoners van Frankfurt hadden de door Richter ondertekende oproep gelezen, maar hij lag bij generaal Dawes op de schrijftafel:

Een week later zei Schirke tot de generaal:

— Hebt u al aandacht geschonken aan het pamflet van Richter? Uit psychologisch oogpunt is dit een waardevol document. Ik ken Richter enigszins, hij is een uitmuntend architect, die zich nooit met politiek heeft ingelaten. Het is trouwens duidelijk, dat slechts een leek zo'n onzin kon neerschrijven. Maar ik dacht dadelijk: waarom heeft Richter het over een nieuwe partij? Dit is in de lucht. God spreekt door de mond van het kind. Ik vrees, dat in gemaskeerde vorm het neonazisme geboren wordt. Zo'n man als Richter is niet alleen tegen de Russen gekant, hij is u evenmin sympathiek gezind... Begrijpt u nu, hoe moeilijk het voor mij is de officieren ervan te overtuigen, dat het noodzakelijk is Duitse divisies op te richten? Bij Richters partij hebben zich al velen aangemeld, onder anderen majoor Wesel. En hij is nooit een nazi geweest. Het is de eer van het uniform... De officieren zeggen mij: „Hoe kunnen wij generaal Hans Speidel volgen, terwijl zijn broer, generaal Wilhelm Speidel, in de gevangenis zit?” Ik betwijfel, of de Amerikanen zich er wel voldoende rekenschap van geven, dat het onder dergelijke omstandigheden onmogelijk is Duitsland bij de verdediging van het Westen in te schakelen...

Generaal Dawes achtte het het verstandigste niet te antwoorden. Hij begon over externe moeilijkheden te spreken: de Fransen protesteren nog steeds tegen de oprichting van Duitse eenheden. Het is tijd hun aan het verstand te brengen, dat de Duitse divisies geen bedreiging voor Frankrijk zullen vormen, integendeel, de Duitsers kunnen de Elbe-linie verdedigen. Schirke zou er goed aan doen naar Parijs te gaan: hij heeft er veel vrienden. Hier zegt iedereen, dat de majoor een francophiel is.

De generaal schoot onverwacht in een lach en zei, terwijl hij Schirke met kinderlijk onschuldige ogen aankeek:

— Ik houd ook van Frankrijk, vooral 's avonds — voor vertier; er is daar op elke stap een café, muziek, bloemen... Bent u er lang geweest?

— Tot drieënveertig.

— Dan kan ik mij voorstellen, hoe u zich vermaakt hebt...

Schirke antwoordde droog:

— U vergeet, generaal, dat wij toen in oorlog waren. Ik moest in Frankrijk tegen de roden strijden. En er zijn daar nog meer roden dan bloemen.

Weigl had Richter niets teveel gezegd: de restaurants in Frankfort waren inderdaad eerste klas. Men kon er zowel oude rijnwijn als bourgogne krijgen. Richter liet zich een costuum van originele Schotse stof en zijden overhemden maken, en kocht Amerikaanse schoenen. De winkels in het centrum van de stad verleidden de voorbijgangers met hun overdadige etalages. De prijzen waren hoog, maar dat deerde Richter niet, want hij had voor representatie een groot bedrag ontvangen. Schirke zag hij niet meer. Weigl verklaarde, dat de majoor, als een „tot op zekere hoogte officiële” figuur, liever geen ontmoetingen had met de voorzitter van een oppositiepartij. Weigl voegde er aan toe, dat hij als tussenpersoon kon optreden: hij bemoeide zich immers niet met politiek. Richter trachtte dikwijls te weten te komen, welke rol Weigl speelde; het was duidelijk, dat de eigenaar van de zaadwinkel van veel dingen op de hoogte was.

Eens zei Richter tot Weigl:

— Ik ben benieuwd, op welke wijze de bond van frontsoldaten mijn partij denkt te subsidiëren. Schirke heeft mij gezegd, dat hij persoonlijk geen inkomsten heeft . . .

Weigl schoot in een lach:

— Wanneer de Amerikanen zeggen, dat zij de verstandigste mensen ter wereld zijn, kun je je schouders ophalen, maar wanneer zij trachten te bewijzen, dat zij de rijkste mensen ter wereld zijn, kun je mij gerust tracteren op een souper in de „Englischer Hof”.

Richter wilde iets zeggen, doch hield het voor zich; hij trachtte nu zo weinig mogelijk te spreken; hij glimlachte niet eens, ofschoon de situatie hem hoogst ridicuul voorkwam: stel je voor, hij scheldt op de Amerikanen van Amerikaans geld!

Het centrum van Frankfort met de verblindende lichtreclames, nieuwe Amerikaanse auto's en goedgeklede mensen mocht dan een levendige indruk maken, de arbeiderswijken boden een triest beeld. Onopgeruimd lagen er de zwarte puinhopen; de winkelruiten waren karig verlicht; vrouwen met portemonnaies in de hand vroegen naar de prijs van bieten en stokvis. Toen Richter eens in zo'n afgelegen straat belandde, dacht hij: de mensen leiden een armzalig bestaan, maar ze zijn netjes gekleed, armoede brengt hen niet tot bedelarij. Onze vrouwen weten, hoe ze moeten stoppen en verstellen, ja, dat is het genie van de natie.

Na een twistgesprek met de arbeiders zei de jonge monteur Erich Schöller bij zichzelf: wat is het moeilijk hen wakker te schudden! Zij durven niet te denken en logische conclusies te trekken, zij brommen, en meer niet. In vijfenveertig dacht ik, dat wij een nieuw leven zouden gaan leiden, want alles was rot, hing aan flarden. Nee, ze hebben het weten